

KAZIM KARABEKİR EĞİTİM FAKÜLTESİ
Kazım Karabekir Faculty of Education

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ / ATATÜRK UNIVERSITY

KÂZIM KARABEKİR EĞİTİM FAKÜLTESİ DERGİSİ
JOURNAL OF KÂZIM KARABEKİR EDUCATION FACULTY

Araştırma Makalesi

Doi: 10.33418/ataunikkefd.907315

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ 2018 ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ DEĞERLERE İLİŞKİN HİYERARŞİLERİ, GEREKÇELERİ VE ÖNERİLERİ

HIERARCHIES, JUSTIFICATIONS AND RECOMMENDATIONS OF PRE-SERVICE SOCIAL STUDIES TEACHERS REGARDING THE VALUES IN THE 2018 CURRICULUM

Murat Bayram YILAR

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye

e-posta: bayram.yilar@omu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5889-3372

Yıldıray KARADAĞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye

e-posta: yildiray.karadag@omu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0336-7815

Başvuru Tarihi: 31.03.2021 Yayına Kabul Tarihi: 30.11.2021 Yayınlanma Tarihi: 30.12.2021

Atıf/Citation: Yılar, M. B., & Karadağ, Y. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 2018 öğretim programındaki değerlere ilişkin hiyerarşileri, gerekçeleri ve önerileri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 476-505. Doi: 10.33418/ataunikkefd.907315

Öz

Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 2018 yılında yayımlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerlere ilişkin görüşlerini inceleyerek değer hiyerarşilerini gerekçeleriyle birlikte ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada eğitim alanında yaygın biçimde kullanılan temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde Karadeniz Bölgesi'nde yer alan bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinde öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Araştırmada belirlenen ölçüt ise "Sosyal Bilgiler Öğretim Programları" dersini almak ve başarıyla geçmiş olmaktır. Bu ölçüte göre araştırmaya 12'si kadın, 5'i erkek olmak üzere toplam 17 sosyal bilgiler öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak mülakat kılavuzu yaklaşımı kullanılmıştır. Mülakatlardan elde edilen verilerin analizinde ise kuramsal (tümdengelimsel) tematik analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının çoğunluğu tarafından en önemli görülen değerlerin sırasıyla

Yılar, M. B., & Karadağ, Y. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 2018 öğretim programındaki değerlere ilişkin hiyerarşileri, gerekçeleri ve önerileri.

saygı, adalet, vatanseverlik, sorumluluk, dürüstlük ve aile birliğine önem verme değerleri olduğu; en az önemli görülen değerlerin ise estetik, yardımseverlik, tasarruf, dayanışma ve bilimsellik değerleri olduğu bulunmuştur. Öğretmen adayları, 2018 öğretim programında eşitlik ve tasarruf değerlerine ilk kez yer verilmesini olumlu bir gelişme olarak değerlendirmişlerdir. Katılımcılar öğretim programı için 23 değer önerisinde bulunmuşlardır. Buna göre katılımcıların öğretim programında en çok görmeyi istedikleri değerlerin temizlik, merhamet, nezaket, alçak gönüllülük, vefa ve sabır değerleri olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değer Eğitimi, Değer Hiyerarşisi, Öğretmen Adayları, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı.

Abstract

This study aimed to examine the opinions of pre-service social studies teachers on the values in the Social Studies Curricula published in 2018 and reveal their value hierarchies with their justifications. For this purpose, basic qualitative research design, which is widely used in education, was used in the study. The participant group consisted of pre-service social studies teachers who were studying at a state university's faculty of education in the Black Sea Region in the 2019-2020 academic year. We used criterion sampling, a purposeful sampling method, to determine the participant group. The criterion determined was to have taken the course of "Social Studies Curricula" and passed it successfully. According to this criterion, a total of 17 pre-service social studies teachers, 12 female and 5 males, participated in the study. The data were collected through interview guide approach. The theoretical (deductive) thematic analysis approach was adopted in the analysis of the data obtained from the interviews. The results revealed that the values deemed most important by the majority of the pre-service teachers were respect, justice, patriotism, responsibility, honesty and giving importance to family unity, respectively; while the least important values were aesthetics, benevolence, savings, solidarity and scientificity. The pre-service teachers evaluated the inclusion of equity and savings values in the 2018 curriculum for the first time as a positive development. Participants suggested 23 values for the curriculum. According to this, the values that participants mostly wished added to the curriculum were cleanliness, compassion, kindness, humility, loyalty and patience.

Keywords: Pre-Service Teachers, Social Studies Curriculum, Value, Value Education, Value Hierarchy.

GİRİŞ

Yüzyıllar içerisinde oluşan ve bir toplumun kimliğine ilişkin bilgi veren değerler, toplumların ortak duygu, düşünce ve yaşantılarının ürünü olarak ortaya çıkarlar. Bu yönüyle değerler, güçlü bir toplumsal yapının en önemli dinamiklerinden biridir. Ancak özellikle 20. yüzyılın sonları ile 21. yüzyılın başlarında bilim ve teknoloji alanında yaşanan baş döndürücü gelişmeler, küreselleşme olgusunu hızlandırmıştır. Şüphesiz bu durum, ulaşım ve haberleşme gibi birçok alanda insanoğlunun hayatını kolaylaştırmış olsa da küçülen dünya, özellikle millî değerlerin zayıflamasına ve popüler kültürün etkisinin artmasına zemin hazırlamıştır. Bütün bunlar yeni yetişen nesillere toplumun önem verdiği değerleri kazandırma noktasında birçok ülkeyi harekete geçirmiştir. Bu nedenle son yıllarda değerleri öğretim programlarına entegre etmek için daha fazla çaba gösterilmektedir.

Değer kavramı din, ekonomi, felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi birçok sosyal bilim disiplinine hitap etmektedir. Bu disiplinler, değer kavramını kendi alanları içinde tanımlama ve yorumlama yoluna gitmiştir. Bundan dolayı literatürde değer kavramının çeşitli tanımları mevcuttur ve kavramın tanımı noktasında bir mutabakatın olduğunu söylemek güçtür (Çam, Yılar & Ünal, 2020; Wilson & Jantrania, 1994). Fakat bu konuda yapılan çeşitli tanımlardan hareketle değer, davranışlara rehberlik eden genel ilkeler ve temel inançlar şeklinde tanımlanabilir. Değerler aynı zamanda eylemlerin iyi olup olmadıklarını yargılamamıza olanak tanıyan standartlardır (Halstead & Taylor, 2000). Kalıtım yoluyla değil de sonradan öğrenilen değerlerin tamamen nesnel olduklarını

söylemek mümkün değildir. Gruptan gruba veya bireylere göre değişebilir (Erden, 2004). Bununla birlikte toplumlar ve bireyler farklı değerlere sahip olmalarına rağmen değerler yapı, mantık ve işlev bakımından aynı özellikleri içermektedir (Yeşil & Aydın, 2007). Özellikle bazı değerler toplumun çoğunluğu tarafından benimsendiği için daha baskın ve bireylerin davranışları üzerinde daha etkili olabilmektedir. Rokeach (1973), değerlerin ne tümüyle durağan ne de tümüyle değişken olduğunu savunmaktadır. Ona göre değerler; sürekli olma, inançlar ile ilgili olma, davranışlara kaynaklık etme, tercih edilen durumla ilgili olma, bireysel ve toplumsal anlayışla ilgili olma gibi özelliklere sahiptirler.

Değerlerle ilgili ilk dikkat çeken çalışmanın 1928 yılında Sharp tarafından yapıldığı ifade edilmektedir (Yılmaz, 2008). O tarihlerden günümüze kadar birçok çalışmada, değerler farklı boyutlarıyla ele alınarak çalışılmaya devam edilmiştir. Özellikle çeşitli toplumlarda ve dünyada kabul gören değerlerin neler olduğu ve bunların sınıflandırılması konusu oldukça fazla ilgi görmüştür. Ancak yapılan çalışmalarda benzerlikler olsa da değerlerin sınıflandırılması konusunda bir standart sağlanamamıştır. Bununla birlikte en dikkat çekici çalışmaları yapan ve geliştirdikleri değer sınıflandırmaları en çok kullanılan isimler ise Rokeach (1973) ve Schwartz (1992) olmuştur. Rokeach (1973) değerleri “amaçsal değerler” (terminal values) ve “araçsal değerler” (instrumental values) olarak iki kategoriye ayırmıştır. Amaçsal değerler, yaşamın temel amaçlarını, araçsal değerler ise bu amaçlara ulaşmada benimsenen davranış tarzlarını ifade etmektedir (Rokeach, 1973). Amaçsal değerler; aile güvenliği, kurtuluş, barış içinde bir dünya, başarı hissi, bilgelik, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecanlı bir yaşam, iç huzur, kendine saygı, mutluluk, olgun sevgi, özgürlük, rahat bir yaşam, sosyal onay, ulusal güvenlik, zevk olarak sıralanırken; araçsal değerler ise geniş görüşlü olma, temiz, affedici, sorumlu, cesaretli, bağımsızlık, dürüstlük, entelektüellik, hayal gücü kuvvetli olma, hırslı, itaatkâr, özkontrol, kibar, mantıklı, güçlü, neşeli, sevecen ve yardımsever değildir. Bir diğer sınıflandırmada ise Schwartz, 1992 yılında değer yöneliminin içerik ve yapısı hakkında aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 63 ülkedeki yaklaşık 60 bin kişiden veri toplamıştır. Topladığı verileri analiz eden Schwartz, araştırmasının sonucunda evrensel 10 değer tipini ve bunların içerdiği alt değerleri ortaya koymuştur. Bu değer tipleri özyönelim, uyarılım, hazcılık, başarı, güç, evrenselcilik, iyilikseverlik, güvenlik, uyma ve geleneksellik şeklinde sıralanmıştır (Schwartz, 1992). Görüldüğü gibi birçok değer sınıflandırması yapılmakla birlikte herkesin üzerinde uzlaştığı bir sınıflandırma söz konusu değildir. Çünkü bir değer hem millî hem de evrensel bir değer özelliği gösterebilmektedir.

Hangi sınıflandırma içinde yer alırsa alsın çocuklar söz konusu bu değerleri hayatlarının çok erken dönemlerinde sadece ailelerinden değil, aynı zamanda medyadan, akranlarından, oyun gruplarından ve çeşitli kurumlardan öğrenmeye başlarlar. Bu şekilde çocuklarda ahlaki duygunun gelişimi muhtemelen hayatlarının ilk yıllarında oluşmaya başlamaktadır (Buzelli, 1992; Halstead & Taylor, 2000). Bununla birlikte değer eğitiminin daha sistematik ve bilinçli bir şekilde verildiği yer ise okuldur. Çocuklar, okul öncesi deneyimlerinden elde ettikleri bir dizi farklı değerle okula gelirler. Okulun çocukların hâlihazırda geliştirmeye başladıkları değerleri destekleme gibi bir rolü vardır. Ayrıca okul, çocukların kendi gelişen değerlerini yansıtmalarına, anlamlandırmalarına ve uygulamalarına yardımcı olmaya çalışır (Halstead & Taylor, 2000). Esasen bu, okullarda bilinçli bir şekilde değer kazandırma faaliyetidir ki, genel itibarıyla buna değerler eğitimi denilebilir. Değer eğitimi ile toplumun sahip olduğu sosyal, siyasal, kültürel ve estetik değerlerin öğretimi kastedilmektedir (Veugelers & Vedder, 2003). Okulun kendi sorumluluğunu ve toplumun beklentilerini karşılamak için çocukların değer edinmelerine

ya da geliştirmelerine yönelik yaptığı uygulamalar değerler eğitimini ifade etmektedir (Katılmış, 2010).

Okullarda öğrencilere verilecek değer eğitimini etkileyebilecek birçok faktörün olduğu söylenebilir. Bu faktörler içerisinde en kritik iki öge ise öğretmenler ve öğretim programlarıdır. Öğretmenler, değer eğitiminin bilinçli ve sistematik bir biçimde gerçekleştirilmesi ve öğrencileri etkileme güçleriyle çok önemli bir paya sahiptir (Coombs-Richardson & Tolson, 2005; Halstead & Taylor, 2000). Öğrenciler öğretmenlerinin sahip olduğu değerlerden etkilenebilir ve bu sayede bir gelişim gösterebilir (Halstead & Taylor, 2000). Dolayısıyla rol model olacak bir öğretmenin öğrencilere kazandırmayı planladığı değerlere öncelikle kendisinin sahip olması gerekir.

Değer eğitiminde öğretmenin yanı sıra, bir diğer önemli faktör ise öğretim programlarıdır. Öncelikle değer eğitiminin sürdürülebilmesi için değerlerin öğretim programlarına yansıtılmış olması gerekir. Bu noktada okulda öğrencilere hangi değerlerin kazandırılacağı ise Millî Eğitim'in genel amaçları ve bu amaçlara uygun hazırlanmış öğretim programları doğrultusunda şekillenmektedir (Ersoy & Şahin, 2012). Değerler, öğretim programlarının hem açık hem de örtük amaçları arasında yer alan önemli unsurlardır (Balcı & Yanpar-Yelken, 2013). Günümüz dünyasında değerlerin entegre edilmediği öğretim programlarının başarılı olamayacağı düşünülmektedir (Lewis, Robinson & Hays, 2011). Türkiye'de 2005 yılında uygulamaya konulan öğretim programlarından önce değerlere örtük bir şekilde yer verilmekteydi. Bu tarihten sonra ise değerlere doğrudan yer verilmiş hatta yenilenen programların temel boyutlarından birini değerler oluşturmuştur. Söz konusu programlar incelendiğinde, değerlere kapsamlı olarak özellikle sosyal bilgiler dersi öğretim programında (SBDÖP) yer verildiği görülmektedir (Akbaş, 2011; Sarı, 2007). Çünkü toplum için gerekli değer ve ahlaki ilkelerin kazandırılmasında en etkili derslerden biri sosyal bilgilerdir (Akbaş, 2011). Sosyal bilgiler dersi, değerlerle donatılmış vatandaşlar yetiştirmeye çalışan ve bireyin hem kendisine hem de çevresine karşı olumlu tutum geliştirmesine yardımcı olan bir derstir (Doğanay, 2006). Bireyler, yaşadıkları topluma entegre olabilmek için gerek duydukları bilgi, beceri ve değerlerin önemli bir kısmını sosyal bilgiler dersi aracılığıyla kazanmaktadırlar (Tay, 2013). Sosyal bilgiler dersinin amacını oluşturan "iyi ve sorumlu vatandaş" (Barr, Barth & Shermis, 1978; NCSS, 1994; Savage & Armstrong, 2007) profilini millî ve evrensel demokratik değerlerden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bu kapsamda tüm Türkiye'de 2005 yılında uygulamaya konulan SBDÖP'de toplam 20 değer; güncellenen 2018 programında ise toplam 18 değere yer verilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2006, 2018). Söz konusu değerler Tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1.
2005 ve 2018 SBDÖP’de Yer Alan Değerler

2005 SBDÖP’de yer alan değerler		2018 SBDÖP’de yer alan değerler	
1.Adil olma	11.Özgürlük	1.Adalet	11.Özgürlük
2. Aile birliğine önem verme	12.Saygı	2. Aile birliğine önem verme	12.Saygı
3.Bağımsızlık	13.Sevgi	3.Bağımsızlık	13.Sevgi
4.Bariş	14.Sorumluluk	4.Bariş	14.Sorumluluk
5.Bilimsellik	15.Vatanseverlik	5.Bilimsellik	15.Vatanseverlik
6.Çalışkanlık	16.Yardımseverlik	6.Çalışkanlık	16.Yardımseverlik
7.Dayanışma	17.Hoşgörü*	7.Dayanışma	17.Eşitlik**
8.Duyarlılık	18.Misafirperverlik*	8.Duyarlılık	18.Tasarruf**
9.Dürüstlük	19.Temizlik*	9.Dürüstlük	
10.Estetik	20.Sağlıklı olmaya önem verme*	10.Estetik	

*2005 programında yer alıp 2018 programında yer verilmeyen değerler.

**2005 programında yer almayan 2018 programında yer verilen değerler.

Tablo 1’de de görüldüğü gibi 2005 programında yer alan 20 değerinin 16’sına 2018 programında da yer verilmiştir. Söz konusu ortak değerlerden biri olan adil olma 2018’de adalet şeklinde güncellenmiştir. Bunların dışında 2005 programında yer verilen hoşgörü, misafirperverlik, temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme değerlerine 2018 programında yer verilmemiş; eşitlik ve tasarruf değerleri ise ilk kez eklenmiştir (Yılar & Tomal, 2018). Programda yer verilen söz konusu değerlerin, belirli öğrenme alanları ve üniteler ile ilişkilendirilerek, o ünite bağlamı içerisinde öğrencilere kazandırılması hedeflenmiştir (Kabapınar, 2012). Her iki programda da söz konusu değerlerin neden seçildiğine dair doğrudan bir açıklama olmasa da Türk milletinin millî kültür anlayışından ve çağdaş dünyanın demokratik değer anlayışından etkilenildiği düşünülebilir.

Sonuç itibarıyla okullarda yeni yetişen nesillere toplumun önem verdiği değerleri etkili şekilde kazandırmada birçok faktör rol oynamakla birlikte özellikle iki temel faktör öne çıkmaktadır. Bunlar; değerleri önemseyen bir öğretim programı ve programdaki değerleri tanıyan ve bunları kazandırabilecek bilgi beceriye sahip öğretmen şeklinde ifade edilebilir. Bu noktada özellikle öğretmenlerin daha göreve başlamadan önce lisans eğitimi sürecinde değerlere ilişkin belli başlı yeterliliklere sahip olması önemli görünmektedir. Buradan hareketle araştırmanın konusu, lisans öğrenimlerine devam eden sosyal bilgiler öğretmen adayları ile 2018 SBDÖP’de yer alan değerlerden oluşmaktadır.

Literatürde değerlerle ilgili birçok araştırma yapılmış olmakla birlikte değer hiyerarşisine odaklanan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Ulaşılan kaynaklar doğrultusunda bu araştırmanın konusuyla yakından ilişkili olan çalışmalardan biri Ulu-Kalın’a (2017) aittir. Ulu-Kalın (2017) araştırmasında, 2005 SBDÖP’yi dikkate alarak farklı sınıf düzeylerinde öğrenim gören 123 sosyal bilgiler öğretmen adayının değer hiyerarşilerini ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar, sınıf düzeylerine göre öğretmen adaylarının değer hiyerarşilerinde anlamlı farklılıklar olmadığını göstermiştir. 1., 2. ve 4. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin değer hiyerarşilerinin zirvesinde adil olma değerinin yer alması bu çalışmada ulaşılan en dikkat çekici sonuçlardan biri olmuştur. Bu konuda yürütülen bir diğer çalışma ise Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu’na (2013) aittir. Karatekin vd. (2013) de yaptıkları çalışmada 2005 SBDÖP’deki değerleri göz önünde bulundurarak ortaokul öğrencileri, sosyal bilgiler öğretmen ve öğretmen adaylarının değer hiyerarşilerini belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre tüm katılımcıların değer sıralamasının ilk üç sırasında saygı, dürüstlük ve vatanseverlik değerlerinin yer aldığı

tespit edilmiştir. Özellikle her üç grupta öne çıkan ortak değer dürüstlük olduğu, öğrenci ve öğretmen adaylarının tercihlerinin birbirine daha çok benzerlik gösterdiği, öğretmenlerin ise sevgi, hoşgörü ve aile birliğine önem verme değerlerini öne çıkardıkları belirlenmiştir. Bir diğer çalışmada ise Çelikkaya ve Kürümlüoğlu (2017) sosyal bilgiler öğretmeni, ortaokul 8. sınıf öğrencileri ve öğrenci velilerini araştırmalarına dahil ederek onların değer hiyerarşilerini belirlemeye çalışmışlardır. Yine 2005 SBDÖP’de yer alan değerlerin göz önünde tutulduğu araştırmada dürüstlük, saygı ve sorumluluk değerleri öğretmen ve veliler tarafından daha yüksek bir oranda sıralamaya dâhil edilmişken; adil olma ve vatanseverlik değerleri ise öğrenciler tarafından yüksek düzeyde ifade edilmiştir. Sosyal bilgiler eğitimi dışında ise Yıldırım (2018), Marušić (2013) ve Taşdelen’in (1998) çalışmalarının bu araştırmanın kapsamıyla yakın ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Yıldırım (2018) pedagojik formasyon eğitimi alan tarih öğretmen adaylarını değer hiyerarşilerini belirlemeye çalışmıştır. 2018 Tarih Dersi Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin dikkate alındığı çalışmanın sonucunda vatanseverlik, adalet ve dürüstlük değerlerinin öğretmen adaylarının ilk üç değer arasında sıralandığı görülmüştür. Taşdelen (1998) ise yaptığı araştırmada Rokeach’ın Değerler Envanterini kullanarak üniversite öğrencilerinin ereksel ve araçsal değer hiyerarşilerini farklı değişkenler açısından incelemeye çalışmıştır. Tesadüfî örnekleme yoluyla araştırmaya dahil edilen toplam 262 üniversite öğrencisinden alınan veriler ışığında; öğrencilerin ereksel değerlerde öncelikli tercihlerinin özgürlük, kendine saygı, barış içinde bir dünya, gerçek dostluk ve iç huzur; araçsal değerlerde ise öncelikli tercihlerinin dürüstlük, bağımsızlık, cesaret, geniş görüşlülük ve mantıklılık olduğu saptanmıştır. Son olarak Marušić’in (2013) Schwartz’ın değerler sınıflandırmasını dikkate alarak 163 öğretmen adayı ile yürüttüğü nicel araştırmada en fazla önemsenen değerlerin iyilikseverlik, evrenselcilik ve öz-yönelim değer grubunda olduğu; en az önemsenen değerlerin ise uyarılım, güç ve geleneksellik değer grubunda olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak sosyal bilgiler eğitimi alanında öğretmen adaylarının görüş ve değer hiyerarşilerini özellikle 2018 programını dikkate alarak ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Öğretmenlerin başarılı bir değer eğitimi verebilmeleri için lisans eğitimi sürecinde gerekli yeterlilikleri kazanmış olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla öğretmenlik eğitimi alan adayların bu süreçte yürürlükte olan öğretim programını ve programda yer alan değerleri tanıyıp tanımadıklarını, değer farkındalıklarını ve değer hiyerarşilerini ortaya koymak önemlidir. Böylece öğretmen adaylarının görüşlerine bakarak değerler eğitimi konusunda öğretmen yetiştirme sürecini anlama ve yorumlama şansına sahip olunabilir. Dolayısıyla çalışmanın amacı; sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 2018 programında yer alan değerlerle ilgili görüşlerini ortaya koymak şeklinde belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, 2018 SBDÖP’de yer alan değerlerden en önemli gördüğü beş değer nedir?
2. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, 2018 SBDÖP’de yer alan değerlerden önemsiz veya en az önemli gördüğü beş değer nedir?
3. Sosyal bilgiler öğretmen adayları, 2005 SBDÖP’de yer alan “hoşgörü, misafirperverlik, temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme” değerlerine 2018 programında yer verilmemesini nasıl değerlendirmektedirler?
4. Sosyal bilgiler öğretmen adayları, 2018 SBDÖP’de eşitlik ve tasarruf değerlerine ilk kez yer verilmesini nasıl değerlendirmektedirler?
5. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 2018 SBDÖP’de eksik gördüğü değerler nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada, eğitim alanında yaygın biçimde kullanılan nitel araştırma desenlerinden temel nitel araştırma kullanılmıştır. Temel nitel araştırma yöntemi, bireylerin hayatlarını ve deneyimlerini nasıl yorumladığı ve bir olay veya olguya ne anlam yükledikleri ortaya çıkartmaya çalışır (Merriam & Tisdell, 2016). Bu doğrultuda araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ilgili öğretim programında yer alan değerlere ilişkin yorumları ve değerlerin önemine ilişkin atfettikleri anlamlar ortaya çıkarılmaya çalışıldığı için bu yöntemin kullanılması uygun görülmüştür.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde Karadeniz Bölgesi'nde yer alan bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinde öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi araştırılan konu veya durumla ilgili zengin bilgi sağlayan kişi veya kaynakların araştırmaya dâhil edilmesini sağlayan, mantığını ve gücünü derinlemesine anlama üzerine yaptığı vurgudan alan bir yöntemdir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2015; Patton, 2014). Ölçüt örnekleme ise araştırma öncesinde belirlenmiş bazı önem ölçütlerini karşılayan tüm durumları çalışma ve gözden geçirme olarak ifade edilebilir (Patton, 2014). Bu doğrultuda araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi benimsenerek nitel araştırmanın doğasına uygun bir biçimde zengin ve derinlemesine bilgi elde edilmeye çalışılmış ve bazı önem ölçütlerini sağlayan katılımcılarla bir araya gelinmiştir. Araştırmada öğretmen adaylarının “Sosyal Bilgiler Öğretim Programları dersini almak ve başarıyla geçmiş olmak” ölçütü belirlenmiştir. Araştırmada belirlenen ölçütle sosyal bilgiler programında yer alan değerlere yönelik zengin bilgi ve deneyimlere sahip öğretmen adayları ile bir araya gelmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda araştırmada 17 sosyal bilgiler öğretmen adayı ile görüşmeler yapılmıştır. Öğretmen adaylarının 12'si kadın, 5'i erkektir. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde öğretmen adaylarının araştırmaya katılmaya istekli olması ve gönüllülük göz önünde bulundurulmuştur. Nitekim isteklilik ve gönüllülük araştırma verilerini kalitesini doğrudan etkileyebilecek faktörlerden biridir ve etik ilkeler için büyük önem arz etmektedir (Merriam & Tisdell, 2016). Bunun dışında araştırmaya katılmaya gönüllü ve istekli olan katılımcılara kimliklerini gizli kalacağı ve araştırma verilerinin sunumunda kendilerine kod isimler atanacağı araştırmacılar tarafından daha önceki yıllarda yürütülen araştırmalardan örneklerle açıklanmıştır. Bu sayede katılımcıların özel hayatlarının gizliliğine yönelik herhangi bir kaygı taşımalarının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak mülakat kullanılmıştır. Mülakatlar gündelik sohbet tarzında mülakat, mülakat kılavuzu yaklaşımı ve standartlaştırılmış açık uçlu mülakat olarak üçe ayrılmaktadır (Patton, 2014). Bu araştırmada ise mülakat kılavuzu yaklaşımının kullanılması tercih edilmiştir. Mülakat kılavuzu yaklaşımında, araştırmacının ilgilendiği konunun aydınlatılması ve açığa çıkarılması için temel konu ve alt başlıklar önceden belirlenir. Ardından araştırmacılar belirlenen konu ve alt başlıklarla

ilgili konuşmayı yönlendirir ve odadaki konudan sapmadan özgürce bir konuşma akışı belirleyebilirler. Bu yaklaşım araştırmacıya zamanı etkin bir biçimde kullanma, konunun ana hatlarını sınırlandırma, birçok farklı insanla görüşmeler yapma ve veriyi kapsamlı ve sistematik toplama konularında avantaj sağlar (Patton, 2014). Bu kapsamda mülakat kılavuzu yaklaşımının sağladığı avantajlar ve araştırma konusunun bu yaklaşım için uygunluğu araştırmacıları bu yöntemi kullanmaya itmiştir.

Mülakat kılavuzu hazırlanırken belirli adımlara özen gösterilmiştir. Öncelikle SBDÖP’de yer alan değerle ilgili alanyazında daha önce gerçekleştirilen nitel araştırma çalışmaları incelenmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretim programı detaylıca incelenmiş ve sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman öğretim üyeleriyle istişareler yapılmıştır. Bu sayede öğretmen adaylarına yöneltilen soruların ana hatları alanyazındaki birikim ve uzman öğretim üyelerinin deneyimleri ile çizilmeye çalışılmıştır. Yapılan incelemeler ve istişareler sonucunda 5 temel konu belirlenmiştir. Bu konular; SBDÖP’de en önemli görülen değerler, SBDÖP’de diğer değerlere göre en önemsiz görülen değerler, SBDÖP’de eklenmesi beklenen/eksik görülen değerler, 2005 SBDÖP’de yer alan ve 2018 öğretim programında kendine yer bulamayan değerler, 2018 öğretim programına sonradan eklenen değerlerdir. Belirlenen 5 temel konu hakkında ise öğretmen adaylarına şu sorular yöneltilmiştir;

1. SBDÖP’de yer alan değerlerden en önemli gördüğünüz beş değer sırasıyla nedir? Niçin bu değerleri önemli gördüğünüzü açıklayınız.

2. SBDÖP’de en az önemli gördüğünüz beş değer sırasıyla nedir? Niçin bu değerleri daha az önemli gördüğünüzü açıklayınız.

3. 2005 SBDÖP’de yer alan hoşgörü, misafirperverlik, temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme değerlerinin 2018 programında yer almamasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

4. SBDÖP’ye dâhil edilen eşitlik ve tasarruf değerlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

5. SBDÖP’de eksik gördüğünüz veya öğretim programına eklenmesini beklediğiniz değerler nelerdir? Niçin bu değerlerin eklenmesini veya eksik olduğunu düşünüyorsunuz?

Araştırmacılar tarafından geliştirilen bu soruların dil anlaşılabilirliği, tutarlılığı ve araştırma sorularına doğru yanıtlar sağlayıp sağlamadığını tespit etmek için 2 öğretmen adayı ile ön görüşmeler yapılmıştır. Alınan dönütler ve nitel araştırma alanında uzman sosyal bilgiler eğitimcileriyle son görüşmeler neticesinde mülakat sorularının anlaşılabilirliği, tutarlılığı ve araştırma sorularına yanıt verilebilirliği teyit edilmiştir. Araştırmanın verileri, Covid-19 salgın hastalığı sebebiyle katılımcıların ve araştırmacılarının sağlığını göz ardı etmemek için Google Classroom üzerinden gerçekleştirilmiş ve öğrencilerin izinleri alınarak kayıt altına alınmıştır. Elde edilen kayıtlar görüşmeler bittikten sonra yazılı hâle getirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde kuramsal (tümdengelimsel) tematik analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Tematik analiz, nitel verinin içerisinde yer alan önemli kavramları seçecek şekilde verinin bölümlere ayrılmasına, kategorize edilmesine ve yeniden yapılandırılmasına yönelik bir veri azaltma ve analiz stratejisidir (Ayres, 2008). Tematik analiz, tümevarımsal tematik analiz ve kuramsal (tümdengelimsel) tematik olmak üzere ikiye ayrılır. Tümevarımsal tematik analiz araştırmaya değer bulunan konuyla ilgili daha önce bir çalışmanın yapılmadığı dolayısıyla verilerin analizinde daha

önce belirlenen bir kodlama çerçevesinin benimsenmediği durumlarda kullanır. Ayrıca tümevarımsal tematik analizde ele alınacak konuyla ilgili daha önce bir çalışma yapılmamış olması araştırmacının verinin analizi süresince alana veya konuya duyduğu kuramsal ilgiden etkilenmez. Kuramsal tematik analiz ise tam tersi bir yapıya sahiptir. Kuramsal tematik analizde araştırmacının alana veya konuya dair kuramsal bir aşinalığı vardır ve araştırmacı veri setinin bazı yönlerini detaylı bir biçimde sunma eğilimindedir (Braun & Clarke, 2006). Bu araştırmada da SBDÖP ile ilgili alanyazında daha önce yürütülen çalışmaların olması, araştırmacıların bu çalışmaların kodlamalarından yararlanması ve ele alınan verinin bazı yönlerini detaylıca bir biçimde sunma isteği araştırmacıları bu veri analiz yöntemini kullanmaya itmiştir.

Etik

Araştırmanın planlanmasından raporlaştırılmasına kadar yürütülen bütün süreçlerde araştırma ve yayın etiği kurallarına uyulmuştur. Bu doğrultuda araştırmanın etik ilkelere uygun olduğu gösteren etik kurul raporu Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan alınmıştır (25.12.2020/Karar Sayısı: 2020-810).

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılardan elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir. Araştırma bulguları “SBDÖP’de en önemli görülen beş değer”, “SBDÖP’de en az önemli görülen beş değer”, “2018 SBDÖP’den çıkartılan veya eklenen değerler” ve “SBDÖP’de eksik görülen veya eklenmesi beklenen değerler” olmak üzere dört ana tema altında toplanmıştır.

SBDÖP’de En Önemli Görülen Beş Değer

Katılımcıların SBDÖP’de en önemli gördüğü beş değere yönelik görüşlerinden elde edilen veriler sayısallaştırılarak Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

SBDÖP’de En Önemli Görülen Değerler

Değerler	Önem Sırası					Toplam Tekrar Edilme
	1.	2.	3.	4.	5.	
Saygı	1	5	2	2	2	12
Adalet	3	2	3	2	2	12
Vatanseverlik	4	-	3	3	1	11
Sorumluluk	1	2	1	4	2	10
Dürüstlük	1	1	2	-	3	7
Aile Birliğine Önem verme	2	2	1	-	1	6
Sevgi	3	-	1	-	1	5
Eşitlik	1	1	-	1	1	4
Özgürlük	-	-	2	-	1	3
Dayanışma	-	1	-	2	-	3
Bağımsızlık	1	2	-	-	-	3
Çalışkanlık	-	-	1	1	1	3
Yardımseverlik	-	-	1	-	1	2
Tasarruf	-	-	-	1	1	2
Duyarlılık	-	1	-	1	-	2
Toplam	17	17	17	17	17	85

Katılımcıların görüşlerine göre SBDÖP’de birinci sırada en çok tekrarlanan değer vatanseverlik, ikinci sırada en fazla saygı, üçüncü sırada vatanseverlik ve adalet, dördüncü sırada sorumluluk ve beşinci sırada dürüstlük değerleri olmuştur. Katılımcıların çoğunluğunun en önemli gördüğü ilk 5 değer ise sırasıyla saygı ve adalet, vatanseverlik, sorumluluk, dürüstlük ve aile birliğine önem verme değerleri olduğu bulunmuştur. Bu değerlerin dışında bazı katılımcıların sevgi, eşitlik, özgürlük, dayanışma, bağımsızlık, çalışkanlık, yardımseverlik, tasarruf ve duyarlılık değerlerinin SBDÖP’de en önemli 5 değerden biri olarak gördükleri belirlenmiştir. Katılımcıların ifadelerinde SBDÖP’de en önemli görülen beş değer arasında ise barış, bilimsellik, estetik değerleri kendine yer bulamamıştır.

Katılımcıların en önemli beş değer arasında en çok bahsettikleri saygı değerine yönelik görüşleri incelendiğinde, saygının sosyal bilgiler öğretiminde iyi bir vatandaş yetiştirmenin temel özelliklerinden biri olduğuna vurgu yapıldığı görülmüştür. Katılımcılar toplumsal birlik ve beraberliğin artırılması, toplumsal barışın ve kişiler arası anlayışın geliştirilmesi için saygı değerinin öğrencilere sosyal bilgiler dersi aracılığıyla kazandırılması gerektiğini düşünmektedirler. Ayrıca çağdaş bir ülkede farklı kişilere, görüşlere, kültürlere, gelenek-göreneklere, örf-adetlere ve dillere saygı duyulmasının demokrasiyi güçlendireceğine ve toplumsal refaha katkı sağlayacağını ifade etmişlerdir. Bu düşüncelerin yanı sıra toplumda kutsallık atfedilen aile, bayrak, vatan ve dil gibi ortak değerlere karşı saygının küçük yaşlarda kazandırılmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Katılımcıların bu bulgulara yönelik ifade ettiği cümlelerden bazıları şöyledir:

Hülya: Saygı bir öğrenciye kazandırılması gereken en önemli değerlerdendir. Sosyal bilgiler dersinde ise öğrencilere kültür, gelenek, görenek, örf, adetler, bayrağımız, dilimiz gibi bizi bir arada tutan bizi millet yapan unsurlara saygı göstermesi ve bağlılık duygusu oluşturma açısından büyük bir öneme sahiptir. Saygılı olmayı öğrenen toplum birbirlerine gösterdiği anlayışla toplumun huzurunun korunmasına da yardımcı olacaktır.

Ebru: Saygı değeriyle toplumsal barış oluşur, insanların empati becerisi gelişir ve anlayış içinde bir kişilik oluşumu sağlanır. Farklıklara, karşımadaki kişilerin inançları gibi özelliklerine karşı saygılı olmanın önemini kavrarız.

Katılımcıların önem atfettiği ve en çok ifade edilen bir diğer değer ise vatanseverliktir. Katılımcılar sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin öğrencilere kazandırılmasının vatani için sorumluluklarını yerine getiren, ülkesine bağlı ve olası tehlikelere karşı ülkesini savunan, toplumsal düzeni sağlamak için gerektiğinde katkı sunan bireylerin yetiştirilmesinde önemli olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcılar bu düşüncelerinin yanı sıra öğrencilerin vatani için özverili çaba ve gayretlerde bulunması, bireysel ve toplumsal menfaatleri gözetmesi, ülkesinin sorunlarına duyarlı ve bilinçli bireylerin yetiştirilmesi için vatanseverlik değerinin önemli olduğu düşünmektedirler. Katılımcılardan Havva’nın bu bulgulara yönelik görüşleri şöyledir:

Havva: Sosyal bilgiler programında yer alan değerlerden en önemlisi vatanseverlik değeridir. SBDÖP’nin amaçları incelendiğinde iyi, etkin, üretken ve demokratik vatandaşlar yetiştirme amacını taşıdığını görmekteyiz. Bireyin iyi, üretken ve demokratik olması kendini ve toplumu sevmesi, saymasıyla birlikte vatanını da sevmesini ve saygı duymasını gerektirir. Güçlü bir vatanseverlik algısı olan bir vatandaş devletin, kendinin ve toplumun çıkarlarını düşünebilir ve buna göre otokontrolünü sağlayabilir. Vatanseverlik değerini kazanmış olan bir birey bu değer beraberinde diğerlerine de hâkim olmuş olur. Örneğin, vatanseverlik değerini benimsemiş bir vatandaş devletine karşı sorumluluklarının da bilincindedir. Vatanını sevmek beraberinde saygıyı, duyarlılığı da getirir.

Katılımcıların bir diğer önemli gördüğü değer ise adalettir. Katılımcılar gelecek nesillerin adalet değerini kazanmasının devletin devamlılığı, toplumsal eşitlik, demokrasi, hukuk kurallarının uygulanması gibi konularda çok önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğu adalet değerinin kazandırılması ile

objektiflik, sorumluluk, eşitlik, dürüstlük gibi birçok değer de öğrencilere kazandırılabilirliğini vurgulamaktadır. Katılımcılar adalet değerini kazanan öğrencilerin bu değerlerle birlikte doğruluğu ve gerçekliği savunan ve haksızlığa karşı duran etkin vatandaşlar olabileceğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu bulguları destekleyen ifadelerinden bazıları şöyledir:

Yiğit: Adalet, eşitlik, hakkaniyet gibi kavramlar toplumun yönetimi ve günlük yaşamımız bakımından son derece önemlidir. Bu diğer bir deyişle insanlar arasındaki dengeyi korumak anlamına gelir ki eğer bu denge bozulursa toplum içerisinde huzursuzluklar meydana gelir. Sosyal hayatın sağlıklı bir şekilde devamı açısından adalet değerinin öğretimi çok gerekli ve önemlidir.

Yasemin: Adalet ve içeriğinde bulunan kavramların öğrencilere kazandırılması öğrencilerin bireyler arasında bulunan dengeyi öğrenmelerine yardımcı olacaktır. Adalet değerinin öğrencilere verilmesi ve bireylerin adaleti bilerek yetişmesi toplumun refah düzeyini arttıracaktır. Adil olmayı öğrenen çocuk aynı zamanda dürüstlüğü ve doğru konuşmayı ilke edinir.

Katılımcıların önem verdiği bir diğer değer ise sorumluluktur. Katılımcılar sorumluluk değerinin önemine ilişkin cümlelerinde iyi bir vatandaşın askerlik yapmak, oy kullanmak, vergi vermek, kanunlara ve kurallara uymak gibi temel sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin sorumluluklarını bilmesi ve bunları yerine getirmesinin bireysel ve toplumsal başarının artmasına, eylemlerinin olası sonuçlarını üstlenmesine, görevlerini en iyi biçimde yerine getirmesine katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Katılımcılardan Emre'nin sorumluluk değerine ilişkin görüşleri şöyledir:

Emre: Sorumluluk sahibi bireyler ülkesi ve milleti için çalışmaktan, ülkesini korumaktan çekinmezler. Sorumluluk denince aklımıza küçük yaşta evde üstlendiğimiz basit sorumluluklardan tutun da yetişkinlik dönemlerinde askere gitme, vergi vermek gibi ülkemizin geleceği için üstlendiğimiz ciddi görevler geliyor. Sorumluluk sahibi bireyler ülkesine bağlı bir şekilde bu görevlerini seve seve yerine getirirler. Bir toplumda herkes üzerine düşen görevleri yerine getirirse o toplum çok daha kolay kalkınabilir.

Katılımcıların en önemli gördüğü bir diğer değer ise dürüstlüktür. Katılımcılar, dürüstlük değerinin öğrencilerin diğer insanlarla sağlıklı ilişkiler kurabilmesi için teminat niteliğinde olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar dürüstlük değerinin kazandırılmasıyla öğrencilerin yalan, iftira, hile, ayrımcılık, çıkar gözetme, suç işleme gibi kötü alışkanlıklardan uzak duracağını düşünmektedirler. Dürüstlük değerinin öğrencilere kazandırılması ile açık konuşan, şeffaf, güvenilir, adil ve saygılı bireylerin olacakları vurgulanmıştır. Katılımcıların dürüstlük değeriyle ilgili bu bulguları destekleyen ifadelerinden bazıları şunlardır:

Büşra: Dürüstlük hem iletişim adına hem de kurumların doğru bir şekilde işleyebilmesi adına çok önemli bir değerdir. Adaleti de beraberinden getirir.

Koray: Dürüstlük becerisine sahip bir birey eğitimde, siyasette ve ticaretle hileye başvurmayacaktır. Dürüst bireyler yetiştirmek o bireylerin yaptıkları işlerdeki şeffaf tutumlar sergileyerek toplumun güvenini kazanmasını ve ayrımcılığın sona ermesini sağlayacaktır.

Katılımcıların SBDÖP'de en önemli gördüğü bir diğer değer ise aile birliğine önem vermedir. Katılımcılar ailenin toplumun en temel yapı taşlarından biri olması ve bireylerin gelecek yaşamlarında kullanacakları temel bilgileri kazanması için önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu nedenle aile birliğine önem verme değerini kazanacak olan kişilerin hem kendi çevresi hem de ülkesi için daha duyarlı kişiler olacaklarına inanmaktadırlar. Ayrıca aile birliğine önem verme değerinin kazandırıldığı öğrencilerin sevgi, saygı, sorumluluk ve yardımlaşma gibi değerleri benimseyeceğini vurgulamışlardır. Katılımcılardan Ebru'nun "aile birliğine önem verme bireyin yardımlaşmayı, sevgi ve saygıyı öğrenmesini sağlar." ve Emre'nin "aile birliğine önem veren, ailesini koruyan kişiler ülkesi ve devleti için de benzer davranışları gösteren kişiler

olacaktır.” şeklindeki görüşleri bulguları destekler niteliktedir. Katılımcıların bir diğer önemli gördüğü değer ise sevgidir. Katılımcıları sevgi değerinin SBDÖP’nin önemine ilişkin görüşlerini belirttikleri cümlelerde sevgi değerinin bütün toplumlar için önemli olduğunu ve hayattaki her şeyin başının sevgi olduğuna vurgu yapmışlardır. Bunun yanında sevgi değerinin bireylerin ve iç ve dış dünyalarını etkileyen bir değer olduğu ifade edilmiştir. Sevgi değerinin kazandırıldığı bireylerde vicdan, merhamet, hoşgörü ve sabır gibi değerlerin de kazandırılacağını belirtmişlerdir. Ayrıca sevgi değerinin dostluk ve iletişimi güçlendireceğini düşünen bazı katılımcılarda bulunmaktadır. Bu nedenlerle katılımcılar tarafından sevgi değerinin SBDÖP’deki en önemli değerlerden biri olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılardan Gizem’in bu konudaki görüşleri şöyledir:

Gizem: Sevgi, insanların hem iç hem de dış dünyalarını etkileyen güçlü bir duygu ve değerdir. Sevginin olduğu yerde merhamet, vicdan, hoşgörü ve sabır da olur. Bu da bireyin hem kendisi hem de dışında kalan dünya açısından çok önemlidir. Dünya da güçlü bir sevginin halledemeyeceği problem, aşamayacağı sorun yoktur. Bu nedenle çocukların doğdukları andan itibaren ihtiyaçları olan sevgiyi görebilmeleri kendi psikolojileri, dolayısıyla da toplum psikolojisi açısından çok gereklidir.

Katılımcıların SBDÖP’de en önemli gördüğü bir diğer değer de eşitliklerdir. Katılımcılar eşitlik değerinin farklı cinsiyet, ırk veya kültürden olan bireylere karşı ayrımcılık yapılmaması ve bireylerin aynı fırsatlara sahip olabilmesi için önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar eşitlik değerinin olmadığı yerde adalet, saygı, duyarlılık gibi değerlerin kazandırılmayacağını ifade edilmiştir. Bu nedenlerle katılımcılar eşitlik değerinin SBDÖP’de en önemli değerlerden biri olduğunu düşünmektedirler. Katılımcılardan Koray’ın “Eşitlik değeri olmadan adalet, saygı, sevgi ve duyarlılık gibi değerlerin öğrencilerde gelişmesi beklenemez. Öğrencilerin kendi hak ve özgürlükleri ile farklı insanların hakların aynı olduğunu bilmesi bu değerle sağlanabilir.” şeklindeki ifadeleri bulguları destekler niteliktedir. Katılımcıların en önemli gördüğü bir diğer değer özgürlüktür. Katılımcılar özgürlük değerinin önemine ilişkin ifade ettiği cümlelerde bireylerin duygu ve düşüncelerini herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan söyleyebilmesi ve istediği seçimleri yapabilmesi için önemli bir değer olduğu düşünülmektedir. Bu düşüncelerin yanı sıra ise bireylerin mutlu bir hayata geçirebilmeleri için özgürlük değerinin önemli olduğu dile getirilmiştir. Katılımcılar tarafından en önemli değerlerden bir diğeri olan dayanışma değeriyle ilgili görüşlerde toplumların karşılaştıkları zorluklara karşı birlik ve beraberliğin artırılmasında, toplumsal ve teknolojik gelişmenin sağlanmasında, mutlu ve huzurlu bir toplumun inşasında, barışın ve güven duyulan bir çevrenin tahsisinde bu değer önemli olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılardan Tuğçe’nin bu konudaki “Dayanışma toplumda birlik ve beraberliğin oluşmasında, toplumun mutlu, huzurlu, barış ve güven içinde olmasında, toplumsal paylaşım, yardımlaşma ve kaynaşma için gereklidir.” cümleleri bulguları destekler niteliktedir.

Katılımcıların SBDÖP’de en önemli gördüğü diğer değerler ise bağımsızlık, çalışkanlık, yardımseverlik, tasarruf ve duyarlılıktır. Katılımcılar bağımsızlık değerinin Türk kültürü için ayrı bir önemi olduğunu ve kişilerin veya ülkenin özgür kalabilmesi için öğrencilere kazandırılacak en önemli değerlerden biri olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bağımsızlık değerinin bir ülkenin sosyal ve ekonomik olarak gelişmesi, milletin kendi kültürünü, gelenek ve görenekleri koruması için çok önemli olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılardan Gül’ün “Ancak bağımsızlık değerini benimsemiş bir vatandaş kendi kültürünü koruyup, çocuklarını veya hitap ettiği kesimi kültürüne uygun yetiştirebilir. Ayrıca bu değer sayesinde kendi özgürlüklerinin farkına varabilir.” şeklindeki cümleleri bulguları doğrular niteliktedir. Çalışkanlık değeri ile ilgili katılımcılar, bu değer

bireylerin geleceklerini daha iyi yaşamalarına katkı sağlayacak ve onların daha üretken, sorumlu ve başarılı bireyler olmalarında önemli bir değer olduğunu düşünmektedirler. Yardımseverlik değeriyle ilgili ise katılımcılar, bu değerın bireylerin ben duygusundan biz duygusuna geçmesi, toplumdaki diğer bireyleri sevmesi, ihtiyaç sahiplerini fark etmesi ve duyarlı olması için önemli olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan Dilber, bu konudaki görüşlerini “Öğrenciler de bencillik duygusu azdır. Ben değil biz demeye başlarlar. Yardımseverlik değeri toplumsal sevgi ve saygının oluşmasını sağlar. İnsanların hiç tereddütsüz birbirlerine yardım edip mutlu olmasını sağlar.” cümleleriyle açıklamıştır. Katılımcıların tasarruf değeriyle ilgili görüşlerinde ise bireylerin doğal kaynakların sınırsız olmadığını fark etmesi, çevreye karşı duyarlı, sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip ve israftan kaçınan bireyler olarak yetiştirilmesi için önemli bir değer olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Diğer bir değer olan duyarlılık değeriyle ilgili ise katılımcılar, bu değeri kazanacak olan bireylerin küresel ve toplumsal sorunlara, Türk tarihine ve kültürel mirasa, hak ve özgürlüklere ve doğal çevreye karşı bilinçli ve hassas bireyler olabileceklerini ifade etmişlerdir. Bu nedenlerle de SBDÖP’de duyarlılık değerinin önemli değerlerden biri olduğu katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

SBDÖP’de En Az Önemli Görülen Beş Değer

Katılımcıların SBDÖP’de en az önemli gördüğü beş değere yönelik elde edilen veriler sayısallaştırılarak Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.
SBDÖP’de En Az Önemli Görülen Değerler

Değerler	Önem Sırası					Toplam Tekrar Edilme
	1.	2.	3.	4.	5.	
Estetik	10	1	1	1	3	16
Yardımseverlik	-	5	2	2	2	11
Tasarruf	1	3	2	3	1	10
Dayanışma	1	1	2	2	2	8
Bilimsellik	-	4	1	1	1	7
Çalışkanlık	2	-	3	1	-	6
Eşitlik	1	1	-	-	3	5
Özgürlük	-	-	2	2	1	5
Duyarlılık	1	-	-	2	1	4
Barış	-	-	3	-	1	4
Bağımsızlık	1	1	-	1	-	3
Adalet	-	-	1	1	1	3
Sevgi	-	-	-	-	1	1
Aile birliğine önem verme	-	-	-	1	-	1
Dürüstlük	-	1	-	-	-	1
Toplam	17	17	17	17	17	85

Katılımcıların SBDÖP’de yer alan değerlerden en az önem verdikleri değerler; birinci sırada estetik, ikincisi sırada yardımseverlik, üçüncü sırada çalışkanlık ve barış, dördüncü sırada tasarruf ve beşinci sırada estetik ve eşitlik değerleri olmuştur. Katılımcıların çoğunluğunun en az önem verdiği ilk 5 değerın ise sırasıyla estetik, yardımseverlik, tasarruf, dayanışma ve bilimsellik değerleri olduğu bulunmuştur. Bu değerlerin dışında bazı katılımcıların çalışkanlık, eşitlik, özgürlük, duyarlılık, barış, tasarruf, bağımsızlık, adalet, sevgi, aile birliğine önem verme ve dürüstlük değerlerini nispeten daha az önemsedikleri ve en az önem verilen 5 değerden biri olarak gördükleri

belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların hiçbiri bu kategori altında saygı, sorumluluk ve vatanseverlik değerlerini ifade etmemiştir.

Katılımcıların SBDÖP’de en az önemli gördükleri değer, estetik değeri olmuştur. Katılımcıların çoğunluğu, SBDÖP’nin demokratik, iyi ve üretken bir vatandaş yetiştirme amacıyla estetik değerinin ana ve gerekli değerlerden biri olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların estetik değerini en az önemli görmelerindeki nedenlere ilişkin cümlelerinde her bireyin estetik algısının farklı olduğu dolayısıyla estetik anlayışının öznel ve tek tipleştirilemeyecek bir değer olduğu düşüncesi temel teşkil etmektedir. Ayrıca estetik değerinin eğitimle kazandırılmayacak, sanat ve güzellik temelli bir değer olduğunu düşünen bazı katılımcılar da bulunmaktadır. Katılımcıların bu bulgulara yönelik ifadelerinden bazıları şöyledir:

Tülay: En az önemli gördüğüm estetikdir. Çünkü estetik kişiden kişiye değişen adalet veya eşitlik gibi kalıp ifadeleri olmayan bir değerdir. Estetik değeri öznel bir görüş açısından değerlendirilebilir. Bu yüzden sosyal bilgilerin amaçladığı iyi bir vatandaş için estetik değerini önemli görmüyorum.

Ebru: Estetik değerinin bir genellemeye bağlanmasını doğru bulmuyorum, özellikle günümüzde beden olumlama gibi ya da Ugly Sneaker gibi akımlardan görüldüğü üzere estetik değerlerde değişimler vardır. Bu nedenle çocuklara bu güzeldir, bu çirkindir gibi dayatmalar yerine bu iyi bir davranıştır türündeki değerlerin öne çıkması gerektiğini düşünüyorum.

Katılımcıların SBDÖP’de en az önemli gördüğü ikinci değer ise yardımseverliktir. Katılımcıların çoğunluğu yardımseverlik değerinin SBDÖP’de alternatiflerinin olduğunu ve bu nedenle daha az önem verdiklerini ifade etmiştir. Katılımcılar yardımseverlik değerinin alternatiflerinin duyarlılık, dayanışma ve sevgi değerleri olduğunu belirtmişlerdir. Bu düşüncelerin yanı sıra ise katılımcıların bazıları yardımseverlik değerinin okul/sınıf ortamlarında kazandırılabilir bir değer olmadığına ve aile tarafından kazandırılacağına inanmaktadır. Katılımcıların yardımseverlik değerine yönelik görüşlerinden bazıları şöyledir:

Yiğit: Bu değeri daha az önemli görmemin sebebi bu değer okulda değil de küçük yaşlardan itibaren aile vasıtasıyla verilmesi gerektiğini düşünmemdir.

Hülya: Öğrencilere duyarlılık ve dayanışma bilincini kazandırdığımızda bu bilinç öğrencileri dolaylı olarak yardımlaşma eylemine teşvik edecektir. Bu iki değer yardımseverlik değerini de içinde barındırdığı için yardımseverlik değerinin programda olmasını önemsiz görüyorum.

Katılımcıların SBDÖP’de en az önemli gördüğü üçüncü değer tasarruftur. Katılımcıların çoğunluğu tasarruf değerini SBDÖP’de az önemli görmelerini bu değer alternatiflerinin programda yer almasına bağlamaktadır. Katılımcılar sorumluluk ve duyarlılık değerlerine sahip olan bireylerin aynı zamanda tasarruflu olacağını düşünmektedir. Bu nedenle de tasarruf değerini daha az önemli görmektedir. Katılımcıların bu bulguları destekleyen ifadelerinden bazıları şöyledir:

Emre: Bu değer de sorumluluk değeri içinde ele alınabilir. Sorumluluk sahibi kişiler devletin ve doğanın kaynaklarını bilinçsizce kullanmak yerine tasarruflu davranırlar. Aile içinde de sorumluluk duygusu gelişen çocuk musluktan akan suyun aslında babasının cebinden çıkan para olduğunu bilirse tasarruf değerini geliştirmiş demektir. Tasarruf bilinci sorumluluk değeriyle birebir örtüşmektedir.

Katılımcıların SBDÖP’de en az önem verdiği dördüncü değer dayanışmadır. Katılımcıların SBDÖP’de dayanışma değerini daha az önemli görmelerindeki sebep ise bu değer programda alternatifleri olduğu düşüncesidir. Katılımcılar yardımseverlik, sevgi ve duyarlılık değerlerine sahip bireylerin dayanışma değerine sahip kişiler olacağını düşünmektedirler. Dilber’in “Dayanışma değerinin alternatifi olduğunu düşünüyorum. Bu alternatif değer yardımseverlik değeridir. Her iki değerde de yardıma muhtaç

insanlara ya da kötü bir olayla karşılaşan insanlara yardım edilmesi gerektiğinden bahsediliyor.” görüşleri bulguları desteklemektedir.

Katılımcıların SBDÖP’de en az önemli gördüğü beşinci değer ise bilimsellik. Katılımcıların çoğunluğu ilk ve ortaokul öğrencilerinin hazırbulunuşluk düzeylerinin bilimsellik değeri için uygun olmadığını, bu nedenle ileriki yaşlarda kazandırılacak bir değer olduğunu düşünmektedirler. Katılımcılardan bazıları ise bu değer araştırma becerisi aracılığıyla verilebileceğini bu nedenle ayrı bir değer olarak programda yer almasına gerek olmadığını dile getirmiştir. Katılımcıların bu bulguları destekleyen ifadelerinden bazıları şöyledir:

Ebru: Bilimsellik değerinin çocuklar tarafından algılanmasının zor olduğunu düşünüyorum. Bu yaştaki çocuklar bilim ve bilimsel süreç hakkında bilgiye sahip olduklarında bunu kullanmakta zorlanırlar, sahip oldukları bilgiyi de anlamlandırmakta çok zorlanacaklardır. Bu değer daha ileri ki yaş gruplarına verilirken daha büyük bir önem taşıyacağını düşünüyorum.

Büşra: Bilimsellik değeri ile araştırma becerisi arasında yakın bir ilişki vardır. Bilimsellik değeri öğrencilere araştırma becerisi kazandırılmaya çalışılırken de verilebilir.

Katılımcıların SBDÖP’de en az önemli gördüğü bir diğer değer çalışkanlıktır. Çalışkanlık değerinin SBDÖP’de en az önemli değerlerden biri olduğuna yönelik fikir beyan eden bütün katılımcılar, bu değer sorumluluk değerinin altında verilmesi gereken bir değer olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar sorumluluk değerini kazanan bireylerin çalışkan kişiler olacağını düşünmektedir. Örneğin, katılımcılardan Gizem bu konudaki düşüncelerini “*Çalışkanlık bir bireyin başarı isteği doğrultusunda gösterdiği çabadır. Sorumluluk duygusu gelişmiş bir birey başarıya ulaşmak adına yapması gerekenleri bilir ve adımlarını buna göre atar. Yani çalışkanlık değerinin öğrenciye sorumluluk değeri içerisinde verilebileceğini düşünüyorum.*” cümleleri ile ifade etmiştir. Katılımcıların daha az önem verdiği bir diğer değer eşitlik. Katılımcıların eşitlik değerinin daha az önemli gördüklerine yönelik ifadelerinin altında adalet değerinin eşitlik değerinin alternatifi olduğu düşüncesi yatmaktadır. Bu nedenle de adalet değerinin var olduğu bir SBDÖP’de eşitlik değerine yer vermenin önemsiz olduğu vurgulanmıştır. Katılımcılardan Havva’nın “*Eşitlik bir konu üzerinde iki varlığın da birbirlerine denk olması durumudur. Fakat ben bu değer, diğer değerler arasındaki “adalet” değeriyle bağlantılı olduğunu ve adalet değerinin altında tek başlık olarak kazandırılmasını daha mantıklı olabileceğini düşünüyorum.*” cümleleri bulguları destekler niteliktedir. Katılımcıların en az önemli gördükleri bir diğer değer özgürlüktür. Katılımcıların tamamının özgürlük değerini daha az önemli gördüklerine yönelik ifadelerinde bu değer alternatifinin olduğunu düşüncesi yer almaktadır. Katılımcılar alternatif değer olarak bağımsızlık değerini göstermektedir. Katılımcılardan Dilber’in “*Özgürlük değerinin diğer değerler içerisinde alternatifi olduğunu düşünüyorum. Bu alternatif değer bağımsızlık değeridir.*” cümleleri bulguları doğrular niteliktedir. Katılımcıların en az önemli gördüğü bir diğer değer duyarlılıktır. Duyarlılık değerinin SBDÖP’de daha az önemli olduğu ile ilgili fikir beyan eden katılımcılardan bazıları bu değer akademik olarak öğretililecek bir değer olmadığını, aile ve sosyal çevre aracılığıyla kazandırılabilceğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise bu değer SBDÖP’de yer alan sorumluluk, dayanışma ve yardımseverlik gibi değerlerle ve empati gibi becerilerde kazandırılabilceğini belirtmişlerdir. Katılımcıların bu konuda hakkındaki görüşlerinden bazıları şöyledir:

Yiğit: Duyarlılık duyguları hissetmek, algılamak ve buna karşı olarak bir reaksiyon vermektir. Ben bu tip duygusal bir becerinin akademik olarak öğretililebileceğini düşünmüyorum. Bu kişinin aile içindeki bireylerden de gördükleri ve kendi karakteri doğrultusunda şekillenen bir değerdir.

Yılar, M. B., & Karadağ, Y. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 2018 öğretim programındaki değerlere ilişkin hiyerarşileri, gerekçeleri ve önerileri.

Şevval: Duyarlılık değerinin birçok alternatifi vardır. Bunlar; dayanışma, empati, yardımseverlik, eşitlik, saygı ve sevgidir. Bence bu değerleri öğrenen birey duyarlılık değerini de çok kolay şekilde kavrayabilir.

Katılımcıların SBDÖP’de daha az önem verdikleri diğer değerler barış, bağımsızlık, adalet, sevgi, aile birliğine önem verme ve dürüstlüktür. Katılımcıların barış, bağımsızlık, adalet sevgi, aile birliğine önem verme ve dürüstlük değerlerine ilişkin bütün görüşleri incelendiğinde bu değerlerin alternatifleri olduğu için daha az önem verdiklerini ifade ettikleri belirlenmiştir. Katılımcılar barış değerinin alternatifi olarak sevgi, saygı, dayanışma ve yardımseverlik değerini; bağımsızlık değerinin alternatifi olarak özgürlük değerini; adalet değerinin alternatifi olarak eşitlik değerini; sevgi değerinin alternatifi olarak saygı, dayanışma ve duyarlılık değerlerini; aile birliğine önem verme değerinin alternatifi olarak sevgi ve saygı değerlerini; dürüstlük değerinin alternatifi olarak da adalet ve sorumluluk değerini görmektedir. Sonuç olarak katılımcılar alternatif değerler sayesinde barış, bağımsızlık, adalet sevgi, aile birliğine önem verme ve dürüstlük değerlerinin zaten kazandırılabilceğini düşünmektedirler.

SBDÖP’den Çıkarılan ve Eklenen Değerlere İlişkin Görüşler

Bu tema altında katılımcıların SBDÖP’den çıkarılan ve eklenen değerlere ilişkin görüşleri iki ana başlıkta sunulmuştur. İlk olarak katılımcıların 2005 SBDÖP’de yer alan fakat 2018 programına dâhil edilmeyen hoşgörü, misafirperverlik, temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme değerlerine ilişkin görüşleri ele alınmıştır. Bu kapsamda katılımcıların çoğunluğunun söz konusu değerlere 2018 SBDÖP’de yer verilmemesine ilişkin olumsuz görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Katılımcıların görüşlerinin daha net sunulması için Tablo 3’ten yararlanılmıştır.

Tablo 3.

2018 SBDÖP’den Çıkarılan Değerlere İlişkin Katılımcıların Sayısal Dağılımları

Değerler	Olumlu	Olumsuz	Toplam
Hoşgörü	4	13	17
Misafirperverlik	7	10	17
Temizlik	3	14	17
Sağlıklı olmaya önem verme	3	14	17

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların hoşgörü değerinin programdan çıkarılmasına yönelik görüşlerinde sadece 4 katılımcının olumlu ifadeler belirttiği, 13 katılımcının ise olumsuz görüş beyan ettiği görülmektedir. Misafirperverlik değeri ile ilgili 7 katılımcının olumlu, 10 katılımcının ise olumsuz görüşe sahip olduğu söylenebilir. Temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme değerlerinde ise aynı üç katılımcı olumlu, aynı 14 katılımcı olumsuz görüşlere sahiptir. Hoşgörü ve misafirperverlik değerlerinin SBDÖP’den çıkarılmasına yönelik olumlu görüşleri irdelediğimizde katılımcıların bu iki değer için benzer ifadeler yer verdiği söylenebilir. Katılımcılar hoşgörü ve misafirperverlik değerlerinin öğrencilere kazandırılması için alternatif değerlerin SBDÖP’de yer aldığı düşünmektedir. Katılımcılar bu alternatif değerleri sevgi ve saygı değerleri olarak düşündüklerini dile getirmişlerdir. Katılımcıların hoşgörü ve misafirperverlik değerlerinin çıkarılmasına yönelik olumlu görüş belirttiği diğer görüşlerinde; öğrencilerin bu iki değere yüksek oranda sahip olduğunu ve değişen dünyada öğrencilere artık yeni değerlerin kazandırılması gerektiğini düşündükleri

bulunmuştur. Katılımcıların hoşgörü ve misafirperverlik değerlerinin SBDÖP'den çıkartılmasına yönelik olumlu görüşlerinden bazıları şöyledir:

Emre: Hoşgörü değeri saygı ve sevgi değerleriyle ilişkili olarak değerlendirilip çıkartılmış olabilir. Bu benim açımdan olumlu çünkü hoşgörü değerinin saygı ve sevginin değerleriyle oldukça yakın bir kavram olduğunu düşünüyorum. Öğrencide hoşgörü oluşturmak bambaşka bir şeymiş gibi düşünülmemelidir.

Büşra: Eğitim programlarını oluştururken hangi değerler daha zayıf ya da eksiğe öne çıkartılır. 2018 yılında listeden çıkarılan 4 değer genel olarak öğrencilerimizde iyi düzeyde görüldüğünü ve bu yüzden çıkarmış olabileceklerini düşünüyorum.

Havva: 2018 programından kaldırılan misafirperverlik değerinin önemli değerlerden olduğunu düşünsem de saygı, sevgi, hoşgörü gibi değerlere sahip bireylerin zaten misafirperverlik değerine de sahip olabileceğini düşünüyorum. Ayrıca misafirperverlik değeri içinde yaşadığımız ülkenin kültürünün temel yapı taşlarından biri olduğu için diğer değerlere daha çok önem verilmesini normal görüyorum.

Katılımcıların temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme değerlerinin SBDÖP'den çıkartılmasına yönelik olumlu görüşlerinde de hoşgörü ve misafirperverlik değerlerine benzer düşünceler yer almaktadır. Katılımcılar, öğrencilerin artık temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme konularında kendilerini yeterince geliştirdiğine inanmaktadır. Ayrıca katılımcılar temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme değerleri ile ilgili okul dışında da kamu spotları ve afişler gibi araçlarla yeterli bilgi paylaşımının yapıldığını düşünmektedir. Bu nedenle katılımcılar, öğretim programlarının öğrencilerde veya toplumda daha zayıf olan niteliklere yoğunlaşması gerektiğine inanmakta ve dolayısıyla bu değerlere öğretim programında yer verilmemesinin olumlu olduğunu düşünmektedirler.

Katılımcılar, hoşgörü ve misafirperverlik değerlerinin 2005 programında olduğu hâlde 2018 programında yer verilmemesini bir eksiklik olarak değerlendirmişlerdir. Katılımcılar hoşgörü ve misafirperverlik değerlerinin Türk kültürü için en önemli değerlerden olduğunu ve bu değerlerin öğrencilere kazandırılmamasının kültürel kayıplara sebep olacağını ifade etmektedirler. Bu düşüncelerin yanı sıra hoşgörü değerinin toplumsal refah ve huzurun sağlanmasında, uzlaşmacı ve barışçı bir nesil yetiştirilmesinde, toplumsal ilişkilerin ve sorunların kolaylıkla aşılmasında, toplumsal uyum ve anlayışın sağlanmasında önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle hoşgörü değerinin SBDÖP'den çıkartılmasının bu konularda olumsuz sonuçlar doğuracağına inanmaktadırlar. Misafirperverlik değeri özelinde ise katılımcılardan bazıları bu değer zaten unutulmaya yüz tutmuş bir değer olduğundan dem vurmakta, bazıları da Türk kültürünün insani yapısını yansıtmaması nedeniyle bu değer çıkartılmasını olumsuz olarak değerlendirmektedir. Katılımcıların bu bulguları destekleyen ifadelerinden bazıları şöyledir:

Ayşe: Hoşgörü değerinin çıkarılması olumsuzdur. Çünkü hoşgörü kavramı etkin vatandaşlık ve toplum hayatı için oldukça önemli bir değerdir. Bireyler toplumda hoşgörü içinde yaşadığı takdirde düzen ve uyum içinde yaşam gerçekleşmiş olacaktır. Bu yüzden bireylere kazandırılması gereken hoşgörü değeri çok önemlidir.

Tülay: Kesinlikle olumsuz karşılıyorum. Misafirperverlik hem İslam dini hem de Türk kültürü açısından son derece önemlidir. Hatta Türk toplumu sıcak kanlılığı ve misafirperverliği ile anılır. Bu değer programdan çıkmasıyla birlikte misafirperverliğin yeni nesillere aktarımı konusunda sorunlar yaşanabilir.

Katılımcıların temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme değerlerinin SBDÖP'den çıkartılmasına yönelik olumsuz görüşlerinde Covid 19 döneminde yaşanan sorunlara sıklıkla vurgu yapmışlardır. Katılımcılar bu değerlerin şu an ki nesil ve gelecek nesiller için hem normal zamanlarda hem de bu günlerdeki gibi olağanüstü dönemlerde çok önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu nedenle bu iki değer öğretim programlarından çıkartılmasını olumsuz değerlendirmektedirler. Katılımcılar bu düşüncelerinin yanı sıra

temizlik değerinin küçük yaşlardan itibaren kazandırılması gerektiğini, insan sağlığı ve çevre temizliği gibi konularda önemli olduğunu; ayrıca SBDÖP’de alternatifi olmayan bir değer olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcılardan Koray ve Şevval’in bu konudaki görüşleri şöyledir:

Koray: Temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme değerleri alternatifi bulunmayan ve programda olması gereken değerlerdir. Bir insan temizlik alışkanlığını küçük yaşlarda kazanır ve nasıl kazandıysa o şekilde devam eder. Bireylerin bu yaşlarda temizlik bilincini kazanması oldukça önemlidir. Öğrenciler hem kendi sağlıkları hem de çevrenin temiz tutulması konularında bilinçlenmelidir.

Şevval: Temizlik değerinin çıkarılmasını olumsuz görüyorum. Özellikle bu Pandemi döneminde sağlık ve hijyenin önemini gördük.

Sağlıklı olma değeriyle ilgili de bireylerin küçük yaşlarda fast food gibi sağlıksız besinlere yönelmesini önlemek, küçük yaşlarda başlayan sigara, alkol veya madde bağımlılığı gibi öğrencilerin sağlığını tehlikeye atan alışkanlıklardan uzak durmalarına katkı sağlamak için bu değer önemli olduğunu düşünmektedirler. Katılımcılardan Tülay’ın bu konudaki “Sağlıklı olmaya önem verme değerinin öneminin gittikçe arttığını düşünüyorum. Sigara kullanımının ilkökul seviyesindeki çocuklara kadar inmesi ve sağlıksız beslenmenin toplumda artması bu değere yeterince önem verilmediği göstermektedir.” cümleleri bulguları destekler niteliktedir. Katılımcılar ayrıca sağlıklı olmaya önem verme değerinin bilinçli bir biçimde kazandırılmasıyla öğrencilerin sağlıklı besinleri tercih edebileceklerini ve genç yaşlarda spor yapma alışkanlığı kazanabilecekleri düşünmektedirler. Bu nedenle bu değer SBDÖP’den çıkartılmasını olumsuz biçimde değerlendirmektedirler. Katılımcılardan Ebru bu konudaki düşüncelerini şöyle açıklamaktadır:

Sağlıklı olmaya önem verme değeri bireye spor yapma, sağlıklı beslenme ve sağlıksız gıda ve maddelerden uzak durma bilincini kazandırır. Yine aynı şekilde bu değerlerin erken yaşta kazanılması gerekmektedir. Bir çocuk erken yaşta spora başlarsa eğer hayatının geri kalanında da spor yapabilir. Yeme içme alışkanlıkları erken yaşta belirlenir ve sonradan değişmesi oldukça zordur. Bu nedenle sağlıklı olmaya önem verme değeri öğretim programına tekrar eklenmesi gerekmektedir.

Katılımcıların SBDÖP’ye eklenen eşitlik ve tasarruf değerlerine ilişkin görüşlerini daha net biçimde sunabilmek adına Tablo 4’ten yararlanılmıştır.

Tablo 4.

2018 SBDÖP’ye İlk Kez Eklenen Değerlere İlişkin Katılımcıların Sayısal Dağılımları

Değerler	Olumlu	Olumsuz	Toplam
Eşitlik	9	8	17
Tasarruf	14	3	17

Katılımcıların SBDÖP’ye eklenen eşitlik değerine yönelik görüşleri incelendiğinde olumlu ve olumsuz görüşlerin birbirine yakın olduğu göze çarpmaktadır. Katılımcıların eşitlik değerinin eklenmesine yönelik olumlu görüşlerinde, öğrencilerin hak ve özgürlüklerin herkes için eşit olduğunu kabul etmesi, ekonomik ve sosyal olarak kendinden farklı olan bireyleri aşağılamaması, hor görmemesi ve ayırım yapmaması için bu değer eklenmesini olumlu karşılamaktadır. Ayrıca katılımcıların, toplumsal hayatta eşitlik değerinin önemli ve zor kazandırılan bir değer olduğuna inanmaları bu görüşlerini etkilemiştir. Katılımcılardan Hülya eşitlik değeriyle ilgili “Bu değer öğrencilere kazandırılması sayesinde ileride hangi mevki de olursa olsun kendilerini başkalarından üstün görmeyecek ve herkesin eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğunun bilincinde olacaktır.” cümleleri bulguları destekler niteliktedir. Eşitlik değerinin SBDÖP’ye eklenmesini olumsuz olarak nitelendiren katılımcılar ise çoğunlukla bu değer

alternatiflerinin olduğuna inanmaktadır. Alternatif değer olarak ise adalet değeri gösterilmektedir. Adalet değerinin eşitlik değerini kapsadığına inandıkları için eşitlik değerine programda yer verilmesini olumsuz olarak değerlendirmektedirler.

Katılımcıların tasarruf değerinin SBDÖP'ye eklenmesine yönelik görüşlerinde ise büyük bir çoğunluğunun olumlu görüşe sahip olduğu görülmektedir. Katılımcılara göre küçük yaştaki bireyler tasarruf bilinciyle yetiştirilirse tüketim odaklı büyüyen nesillerin artması, doğal kaynakların hızlı tüketimi ve yoğun israfı konularında önlemler alınabilmesi kolaylaşacaktır. Katılımcılar ayrıca bireylerin ekonomik anlamda yüksek refaha ulaşması için bu değerini oldukça önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu düşüncelerin yanı sıra tasarruf değerini kazanan bireylerin kaynakların geri dönüşümü konusunda daha da bilinçli olacağını belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Katılımcıların SBDÖP'ye tasarruf değerinin eklenmesiyle ilgili olumlu görüşlerinden bazıları şöyledir:

Gizem: Tasarruf değerinin eklenmesini ise son derece olumlu buluyorum. Bu değer bireylerin küçük yaşlarda edinilmesi gereken bir değerdir. Bu değer kazanılması ilerleyen zamanlarda yetişkin hayatını ekonomik anlamda kolaylaştıracaktır.

Şevval: Ülkemiz ve dünyada doğal kaynaklar hızla tükenmekte ve bizler bu kaynakların çoğunu israf etmekteyiz. Eğer tasarruf bilinci daha küçük yaşlarda aşılanabilirse ülkemizin ve dünyamızın geleceği için iyi olur. Tasarruf bilincini öğrenen birey israf etmemeyi ve tutumlu olmayı öğrenebilir.

Tasarruf değerinin SBDÖP'ye eklenmesine yönelik olumsuz fikir beyan eden katılımcıların tamamı bu değerinin alternatifleri olduğunu dile getirmiştir. Tasarruf değerine alternatif olarak bahsedilen değerler ise sorumluluk ve duyarlılıktır. Katılımcılara göre sorumluluk ve duyarlılık değerinin programdaki varlığı, tasarruf değerine olan ihtiyacı ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle de olumsuz fikir beyan etmişlerdir.

SBDÖP'de Eksik Görülen veya Öğretim Programına Eklenmesi Beklenen Değerler

SBDÖP'de eksik görülen veya öğretim programına eklenmesi beklenen değerlere ilişkin katılımcıların görüşleri bu tema altında ele alınmıştır. Katılımcılar, toplamda 23 farklı değer programda olması gerektiğini veya programda bu değerlerin eksik olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların ifade ettiği değerlerin okuyucuya daha net sunulması için Tablo 5'ten yararlanılmıştır.

Tablo 5.

2018 SBDÖP'de Eksik Görülen veya Programa Eklenmesi Beklenen Değerler

Değer	Kişi Sayısı	Değer	Kişi Sayısı
1. Temizlik	5	13. Doğaya Saygı	1
2. Merhamet	4	14. Farklılıklara Saygı	1
3. Nezaket	3	15. Sadakat	1
4. Alçak Gönüllülük	3	16. İyi niyet	1
5. Vefalı Olmak	3	17. Kıymet Bilmek	1
6. Sabır	3	18. Özveri	1
7. Fedakârlık	2	19. Misafirperverlik	1
8. Paylaşıcılık	2	20. Cömertlik	1
9. Hoşgörü	2	21. Sağduyu	1
10. Çevreye Duyarlılık	2	22. Tutumluluk	1
11. Diğer canlılara saygı	1	23. Doğa Sevgisi	1
12. Özsaygı	1		

Katılımcıların SBDÖP’de eksik gördükleri veya öğretim programına eklenmesini bekledikleri değerleri incelendiğinde temizlik, merhamet, nezaket, alçak gönüllülük, vefalı olmak ve sabır değerleri en çok bahsedilen değerler olmuştur. Bu değerleri fedakârlık, paylaşımcılık, hoşgörü ve çevreye duyarlılık değerleri izlemektedir. Bunların dışında yalnız birer katılımcı tarafından 13 farklı değer vurgulandığı görülmektedir. Bu değerler ise diğer canlılara saygı, özsaygı, doğaya saygı, farklılıklara saygı, sadakat, iyi niyet, kıymet bilmek, özveri, misafirperverlik, cömertlik, sağduyu, tutumluluk ve doğa sevgisidir.

Katılımcıların önemli bir kısmı 2005 SBDÖP’de bulunan fakat 2018 programında yer verilmeyen temizlik değerinin programa eklenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcıların bu düşüncelerinin temelinde temizlik değerinin sağlıklı bir yaşam için önemli olması ve küçük yaşlarda daha kolay kazanılan bir değer olarak görülmesi yatmaktadır. Ayrıca Covid-19 salgınının bu bulgunun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülebilir. Katılımcıların bu konudaki görüşlerinden bazıları şöyledir:

İsmail: Temizlik: Her bireyin temizliğe önem vermesi gerekmektedir. Temizlik sağlıklı bir yaşamın temellerinden biridir. Temizliğe önem verilmemesi hâlinde hastalıklar meydana gelebilmektedir. Bu yüzden temizlik öğretimi şarttır ve sosyal bilgiler dersi ile verilmelidir.
Yusuf: 2018’de SBDÖP’de yer almayan bu değer bana göre çok önemli ve mutlaka bulunması gereken bir değer. Çünkü ailede başlaması gereken bir konu olsa da büyük oranda okulda pekiştirilebileceğine inanıyorum.

Katılımcıların SBDÖP’ye eklenmesini beklediği bir diğer değer merhamettir. Katılımcılar merhamet değerini bireylerin ruhsal dünyalarını geliştirebilecek, onların daha mutlu bireyler olmasına katkı sağlayacak ve tüm dünya için önemli evrensel bir değer olarak görmektedirler. Katılımcılar ayrıca merhamet değerine sahip olan bireylerin empati becerilerinin gelişeceğini ve yardımsever bireyler olacağını vurgulamışlardır. Bu nedenlerle de merhamet değerine SBDÖP’de yer verilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcılardan Gül’ün merhamet değerine ilişkin görüşlerini “*Merhametli olmak insanın ruhsal dünyasını geliştirir ve mutlu olmasını sağlar. Tüm dünyadaki insanlar için gerekli bir değerdir.*” cümleleri ile ifade etmiştir. Katılımcıların en sık ifade ettiği bir diğer değer nezakettir. Katılımcılar nezaket değeri ile ilgili öğrencilerin diğer insanlarla ilişkilerinde nazik ve kibar bireyler olacağını bu sayede daha seviyeli ve saygı çerçevesinde ilişkiler geliştireceklerine inanmaktadırlar. Ayrıca nezaket değerinin çağdaş bir toplum olma yolunda toplumsal huzura katkı sağlayacağını, öğrencilerin görgü ve edep konularında kendilerini daha da geliştireceğini düşünmektedirler. Bu nedenle katılımcılar nezaket değerinin SBDÖP’de yer alması gerektiğini düşündüklerini dile getirmişlerdir. Katılımcılardan Yiğit, bu konudaki görüşlerini “*Nazik ve kibar bireyler olmak insani ilişkiler ve iletişim açısından son derece önemlidir. Kaostan uzak, barış dolu ve güvenli bir ortam oluşturur. Saygı ve sevgiyi pekiştirir. İlişkilerin seviyeli bir biçimde sürebilmesinin ön koşuludur.*” cümleleri ile açıklamıştır. Katılımcıların en sık vurgu yaptığı bir diğer değer alçak gönüllülüktür. Katılımcılara göre alçak gönüllük sayesinde öğrenciler bütün insanları eşit görebilir, diğer insanları ezme veya hor görme gibi küçük düşürücü davranışlardan uzak durur ve mütevazı bireyler olarak yetişirler. Bu doğrultuda katılımcılar tarafından alçak gönüllülük değeri, iyi vatandaşların kazanması gereken bir değer olarak ifade edilmiştir. Katılımcılardan Ayşe’nin bu konu hakkında görüşleri şöyledir:

Alçakgönüllülük bireylerin içinde buldukları iyi koşulları arkalarına alarak diğer insanları hor görme veya ezme gibi kötü davranışları göstermesini engelleyebilecek bir değerdir. Alçakgönüllülük sayesinde bireyler çevresine karşı mütevazı bireyler olarak yetişebilir. Alçakgönüllülük toplumsal hayatın daha yaşanabilir bir hâle gelmesi için önemli bir değerdir.

Katılımcıların en sık vurgu yaptığı bir diğer değer vefalı olmaktır. Katılımcılar vefalı olmak değerinin iletişimi güçlendiren, bireylerin birbirlerine karşı saygı ve sevgisini artıran ve toplumsal birliğe katkı sağlayan bir değer olduğunu düşünmektedirler. Bu düşüncelerin yanı sıra katılımcılar, vefalı olma değerinin öğrencilerin yapılan iyilikleri unutmaması, minnettarlık duygularının gelişmesi ve nankörlükten kaçınmaları için önemli bir değer olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcılardan Yasemin, vefa değeriyle ilgili görüşünü “*vefa kelimesi sevgiyi ve dostluğu sürdürme, kendisine yapılan iyilikleri unutmama şeklinde ifade edilebilir. Öğrencilerin bu değeri kazanmasının toplumsal açıdan olumlu sonuçları olacağını düşünüyorum.*” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcılardan Emre ise vefa değeriyle ilgili fikirlerini “*Vefa atalarımıza ve şehitlerimize olan minnettarlık duygumuzu canlı tutar. Bugün tarihi bilgisi son derece zayıf, geçmişine karşı ilgisiz nesiller yetişiyor. Bunun önüne geçmek için vefa değerine yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum.*” cümleleri ile vurgulamıştır. Katılımcıların ifade ettiği bir diğer değer ise sabırdır. Katılımcılar SBDÖP’ye sabır değerinin eklenmesinin öğrencilerin bireysel veya toplumsal meselelerde daha dengeli ve tahammül düzeyi yüksek kişiler olmasına katkı sağlayacağını ifade etmişlerdir. Katılımcılar bu düşüncelerine ek olarak sabır değerinin bireyin yaşamını daha iyi ve mutlu geçirmesi, hayati konularda acele kararlar almaması ve daha fazla çabalaması için önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Bu bulguları destekleyen ifadelerden bazıları şöyledir:

Şevval: Günlük hayatımızda birçok sorunla karşı karşıya kalabiliyoruz. Bu sorunların bazılarında hemen çözüm üretirken bazılarında çözüm üretmemiz zaman alabiliyor. Kişiler sabır değerine sahip değilse maddi veya manevi açıdan sorunları artarak devam ediyor. Bu nedenle SBDÖP’ye bir değer ekleyecek olsam sabır değerini eklerdim.

Hülya: İnsanlar bir işe başladıklarında sonuna kadar sabır etmeyi öğrenmelidirler. “Sabır acıdır, meyvesi tatlıdır” atasözü vardır. Allah, başımıza gelen olaylara bakmaz, nasıl bir tavır takındığımızı bakar. Başımıza gelen olumsuz şeylere sabır etmeliyiz, insanlığın yararına girişmiş olduğumuz işlerde de sonuna kadar dayanmalıyız. Dolayısıyla sabır değerinin önemli olduğunu ve sosyal bilgiler programında olması gerektiğini düşünüyorum.

Katılımcıların ifade ettiği bir diğer değer fedakârlıktır. Katılımcılar fedakârlık değerinin bireyin kişilik oluşumunda önemli bir değer olduğunu ifade etmişlerdir. Fedakârlık değerini kazanan bir kişinin ülkesi ve ailesi için gerekli sorumluluğu alacağı vurgulanmıştır. Katılımcılardan Tülay bu konudaki görüşlerini “*İnsan gerektiğinde ülkesi, ailesi veya diğer insanlar için fedakârlık yapabilmelidir. Fedakârlık çok yüce bir duygudur ve dinimizde de yeri vardır. Ülkemizin nice fedakârlıklarla bu geldiğini düşündüğümde öğrencilerin ailesi, ülkesi ve diğer insanlar için fedakâr bireyler olarak yetişmesi gerektiğini düşünüyorum*” cümleleri ile vurgulamıştır. Katılımcıların SBDÖP’ye eklenmesini bekledikleri bir diğer değer ise paylaşımcılıktır. Katılımcılar paylaşımcılık değerinin bireylerin ruhsal dinginliğe ve olgunluğa erişmesinde önemli olduğunu düşünmektedirler. Paylaşımcılık değerinin hayatın bütünü anlamlandırdığını ve insan psikolojisi için önem arz ettiği vurgulanmıştır. Yiğit bu konudaki düşüncelerini “*Paylaşımcılık insanın ruhsal dinginliğe ve olgunluğa ulaşmasında önemli bir kavramdır. Mutlulukların paylaşarak çoğalacağı, üzüntülerin ise paylaşarak azalacağı söylenir. İnsan psikolojisi için de son derece faydalı bir eylemdir. Bu nedenle değerler arasına eklenmelidir.*” cümleleri ile açıklamıştır. Katılımcıların SBDÖP’ye eklenmesini istediği bir diğer değer ise hoşgörüdür. Katılımcılar 2005 SBDÖP’de yer alan ve 2018 programında kendine yer bulamayan hoşgörü değerinin bireylerin anlayışlı ve sakin kişiler olmasına, diğer insanlara, hayvanlara ve doğaya karşı sevgi beslemesine katkı sağlayacağına inanmaktadırlar. Bu nedenlerle de bu değer SBDÖP’ye tekrar eklenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcıların vurguladığı bir diğer değer ise çevreye duyarlılıktır. Katılımcıların toplumsal yapı içerisinde büyük bir çoğunluğun çevre karşı

hassas olmadığını ve bilinçsiz davranışlar sergilediğini düşünmektedirler. Yaşadığımız çevreye ciddi bir zarar verildiğini ve gelecek nesillerin için mirasın yok olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu nedenle çevreye duyarlılık değerinin bu konulardaki hassasiyeti artıracağına ve bilinçsiz tutum ve davranışların önüne geçeceğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan Ebru'nun aşağıdaki ifadeleri bu bulguları destekleyecek niteliktedir:

Ben çevreye duyarlılık değerini tavsiye ederdim. Çünkü insanlarımızın çevreye duyarlılık göstermeyle ilgili büyük sıkıntılar yaşadığını görüyorum. Yaşadığımız dünya yaşadığımız çevre bizim ve geleceğimiz için en büyük miras olduğunu düşünüyorum ama insanlarımızın sanki hiç tükenmeyecekmiş hiç zarar görmeyecekmiş gibi bakıyor. Doğal çevre de gitgide yok olamaya başlıyor. İnsanlar bunu hâlâ ciddiye almıyor ve bilinçsiz bir şekilde yaşamaya devam ediyor. Geleceğimiz ve çocuklarımız için güzel bir dünya bırakmak istiyorsak çevremizin değerini anlatan değerleri derslerimizde kullanmamız gerekir. Çevremizin bizler için çok önemli olduğunu en güzel sosyal bilgiler dersi ile öğretebiliriz çünkü çevremizi gözlemlediğimiz bir derstir.

Bu ifadelere benzer şekilde bazı katılımcılarda diğer canlılara saygı ve doğaya saygı değerlerinin SBDÖP'de yer alması gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu değerlere ilişkin görüşlerinde ise diğer canlıların sosyal yaşamda kabulü ve onlara karşı zarar verici tutumlardan kaçınılması ile doğa ile iç içe yaşama ve doğaya zarar vermeme fikirleri yer almaktadır. Diğer değerlerden biri de özsaygıdır. Katılımcılardan Havva bu değere ilişkin görüşlerini kişinin kendi güçlü ve zayıf yönlerini tanıması ve kendini olduğu gibi kabul edip değer vermesi olarak ifade etmiş ve sosyal bilgiler programına eklenmesi gerektiğini dile getirmiştir. Katılımcılardan Koray ise farklılıklara saygı değerinin SBDÖP'ye eklenmesi ile bireylerin diğer etnik köken, dil, kültür ve diğer farklılıklara karşı daha saygılı bireyler yetiştirilebileceğini ifade etmiştir. Bir diğer değer ise sadakattir. Katılımcılardan Yusuf, sadakat değerinin bireyin ailesine ve topluma karşı daha bağlı insanlar yetişmesine katkı sağlayacağını vurgulamıştır. Bir diğer öneri ise iyi niyettir. Yasemin iyi niyet değerinin SBDÖP'ye eklenmesi gerektiğine ilişkin görüşünde bu değer kazandırılmasıyla öğrencilerin yaşadıkları olay veya durumlara karşı kötü düşünce beslememesi, kını, kavga ve nefreti azaltabileceğini düşünmektedir. Bir diğer değer kıymet bilmek olarak ifade edilmiştir. Gül, kıymet bilmek değerinin bireylerin elinde bulundurdukları maddi ve manevi unsurları daha iyi anlaması ve onlara önem atfetmesine katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Büşra adlı katılımcı, bireyin bencil olmaması ve diğer insanlara önem vermesi için özveri değerini önermiştir. Tülay adlı katılımcı, misafirperverliğin toplumumuz için önemli bir değer olduğunu ve bu kültürün devam etmesi için misafirperverlik değerine yer verilmesi gerektiğini; Tuğçe ise cömert bireylerin diğer insanları mutlu eden, paylaşma duygusu yüksek ve mutlu bireyler olacaklarını ifade ederek cömertlik değerini tavsiye etmiştir. Sağduyu ve tutumluluk değerleri ile ilgili yorum yapan katılımcılardan Ayşe, kişinin doğru ve yanlış ayırt edebilmesi ve mantıklı kararlar alabilmesi için sağduyu değerinin gerekli olduğunu, tutumluluk değeri ile ilgili ise bireylerin elindeki kaynakları doğru ve etkili kullanması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Öğretim programları eğitimin planlı, programlı ve profesyonel biçimde öğrencilere sunulması için düzenlenen öğretim etkinlikleri olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla öğrencilerin edinmesi gereken bilgi, beceri ve değerlerin belirlenmesi ve programın amaçları doğrultusunda öğrencilere kazandırılmasında öğretim programları büyük öneme sahiptir. Bu nedenle bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, bireyin ve

toplumun ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişimleri takip edebilmek için öğretim programları zaman zaman değişime uğramaktadır (MEB, 2018). Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin öğrencilere verilmeye başlandığı 1953 yılı ve sonraki 1968, 1969, 1990, 1998, 2005 ve 2018 yıllarında SBDÖP üzerinde yenileme veya güncelleme çalışmaları yapılmıştır (Çiydem & Kaymakçı, 2021). Kuşkusuz SBDÖP üzerinde yapılan bu çalışmalar ne ilktir ne de son olacaktır. Bu doğrultuda ülkemizde uygulamaya konan 2018 SBDÖP ile ilgili paydaşların görüşlerinin değerlendirilmesi ve öğrencilerimizin daha iyi yetişmesine katkı sunacak önerilerin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda çalışmada SBDÖP’de yer alan değerlerle ilgili sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerinin incelemek amaçlanmış ve 17 aday öğretmen ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde araştırma sonuçları dört ana kısımda okuyucuya sunulmuştur. Bunlar SBDÖP’de en önemli görülen değerler, SBDÖP’de en az önemli görülen değerler, SBDÖP’den çıkartılan veya eklenen değerlere ilişkin görüşler ve SBDÖP’de eksik görülen veya programa dâhil edilmesi beklenen değerlerdir.

SBDÖP’de en önemli görülen değerler kapsamında katılımcıların en çok saygı, adalet, vatanseverlik, sorumluluk ve dürüstlük değerlerine önem verdiği tespit edilmiştir. Bu değerlerin yanı sıra aile birliğine önem verme, sevgi, eşitlik, özgürlük, dayanışma, bağımsızlık, çalışkanlık, yardımseverlik, tasarruf ve duyarlılık değerlerinin de katılımcıların önem verdiği diğer değerler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlarla birlikte katılımcılar, bu tema altında en önemli görülen beş değer içerisinde barış, bilimsellik ve estetik değerlerinden hiçbirini zikretmemiştir. İlgili alanyazında 2018 SBDÖP ile ilgili sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini veya tecrübelerini inceleyen çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Örneğin, Dere ve Yavuzay’ın (2020) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik, saygı, dürüstlük ve adalet değerlerini öğrencilerine kazandırmada öncelik verdiği bulunmuştur. Benzer biçimde Ünlü ve Kaşkaya’nın (2018) araştırmasında da sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilk sırada önem verdiği değerlerde vatanseverlik, adalet, sevgi, dürüstlük ve saygı değerlerinin öne çıktığı belirlenmiştir. Whitney (1986) ise sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerini ortaya koymak için yaptığı çalışmada öğretmenlerin en çok dürüstlük, saygı ve sorumluluk değerleri üzerinde durduklarını tespit etmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yürütülen bir diğer çalışmada da öğretmen adaylarının öğrencilere kazandırılması gereken değerler kapsamında sırasıyla en çok vatanseverlik, saygı, sevgi, adalet, eşitlik, sorumluluk değerlerini ifade ettiği bulunmuştur (Ezer & Kınacı, 2020). 2005 SBDÖP ile ilgili sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgiler öğretmen adayları, veliler, ilkokul ve ortaokul öğrencileriyle SBDÖP’de yer alan değerlere yönelik görüşlerin incelendiği benzer çalışmalara ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan sosyal bilgiler öğretmen adayları ile ilgili yürütülen çalışmalarda; vatanseverlik, dürüstlük, adil olma, aile birliğine önem verme ve hoşgörü değerlerinin (Yılmaz, 2013), adil olma, özgürlük, hoşgörü, saygı ve barış değerlerinin (Ulu-Kalın, 2017), vatanseverlik, saygı, dürüstlük, adil olma ve sorumluluk (Karatekin vd., 2013) ve bilimsellik, saygı, vatanseverlik, duyarlılık ve yardımseverlik (Öztürk-Demirbaş & Çelikkaya, 2012) değerlerinin önemli görüldüğü çalışmalara da ulaşılmıştır. Bunun yanında hem sınıf ve hem de sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yapılan bir diğer çalışmada da adayların en çok saygı, sevgi, vatanseverlik ve dürüstlük değerlerine önem verdikleri belirlenmiştir (Tay, 2013). 2005 SBDÖP ile ilgili sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan çalışmalarda; adil olma, barış, dürüstlük, duygu ve düşünceye saygı, hak ve özgürlüklere saygı değerlerinin (Balcı & Yanpar-Yelken, 2013),

saygı, adil olma, vatanseverlik, sorumluluk ve dürüstlük değerlerinin (Yıldırım, Becerikli & Demirel, 2017) ve saygı, duyarlılık, sorumluluk, vatanseverlik değerlerinin (Çelikkaya & Filoğlu, 2014) önemli görüldüğü araştırmalara da ulaşılmıştır. Velilerin SBDÖP’de en önemli gördükleri değerleri araştıran bir çalışmada ise velilerin en çok vatanseverlik, dürüstlük, aile birliğine önem verme, sorumluluk ve çalışkanlık değerlerini önemsedikleri tespit edilmiştir (Tay & Yıldırım, 2009). Hem veliler hem de sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer hiyerarşilerinin incelendiği Çelikkaya ve Kürümlüoğlu’nun (2017) araştırmasında en çok vurgulanan değerlerin sırasıyla dürüstlük, vatanseverlik adil olma, saygı ve aile birliğine önem verme olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer araştırmada da 4, 5, 6, ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki değerlere yönelik görüşleri incelenmiş ve öğrencilerin en çok sevgi, saygı, dostluk, çalışkanlık ve aile değerlerine önem verdiği belirlenmiştir (Tay, Durmaz & Şanal, 2013).

Bu çalışmada ulaşılan bir diğer önemli sonuç ise katılımcılar tarafından SBDÖP’de estetik, yardımseverlik, tasarruf, dayanışma ve bilimsellik değerlerinin en az önemli görülen değerler olduğunun tespit edilmesidir. Ayrıca bu tema altında katılımcıların çalışkanlık, eşitlik, özgürlük, duyarlılık, barış, bağımsızlık, adalet, sevgi, aile birliğine önem verme ve dürüstlük değerlerini diğer değerlere göre daha az önemli gördükleri tespit edilmiştir. Bu sonuçların yanı sıra katılımcıların en az önemli gördükleri değerler arasında saygı, sorumluluk ve vatanseverlik değerlerinin hiçbir katılımcı tarafından bahsedilmediği sonucuna ulaşılmıştır. İlgili literatürde Dere ve Yavuzay’ın (2020) yaptığı araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin öncelikli olarak öğretmek istedikleri değerler ilgili görüşlerinde estetik, dayanışma ve bilimsellik değerlerine hiç yer vermedikleri, tasarruf değeriyle ilgili ise sadece bir öğretmenin bu değerini öğretmesinde öncelik verdiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ezer ve Kınacı (2020) tarafından yapılan araştırmada da sosyal bilgiler öğretmenlerinin tasarruf, dayanışma, estetik, duyarlılık, bilimsellik değerlerine daha az önem atfettikleri belirlenmiştir. Benzer biçimde Ünlü ve Kaşkaya (2018) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin estetik, tasarruf, bilimsellik, yardımseverlik ve çalışkanlık değerlerine daha az önem verdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Literatürdeki bu sonuçlar araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. 2005 SBDÖP’de yer alan değerlerle ilgili öğretmenlerin görüşlerinin incelendiği araştırmalarda daha az önemli görülen değerler olarak barış, çalışkanlık, estetik, yardımseverlik, bilimsellik (Çelikkaya & Filoğlu, 2014), estetik (Balcı & Yanpar-Yelken, 2013), özgürlük, adil olma, duyarlılık, sağlıklı olmaya önem verme, aile birliğine önem verme, yardımseverlik ve misafirperverlik (Tay, 2009) değerlerinin belirlendiği çalışmalara ulaşılmıştır. Benzer biçimde alanyazında 2005 SBDÖP ile ilgili öğretmen adaylarının değer hiyerarşilerinin incelendiği Karatekin vd.’nin (2013) araştırmasında sağlıklı olmaya önem verme, dayanışma, estetik, temizlik, bilimsellik, barış ve misafirperverlik değerlerine; Ulu-Kalın’ın (2017) araştırmasında ise bilimsellik, yardımlaşma, tasarruf, çalışkanlık ve dayanışma (Ulu-Kalın, 2017) değerlerine öğretmen adaylarının daha az önem verdiği tespit edilmiştir. Bir diğer araştırmada olan ve hem sosyal bilgiler öğretmenlerinin hem de velilerin değer hiyerarşilerinin incelendiği Çelikkaya ve Kürümlüoğlu’nun (2017) araştırmasında da estetik, misafirperverlik, bilimsellik, temizlik, duyarlılık ve barış değerlerinin öğretmenler ve veliler tarafından daha az önem verilen değerler olarak görüldüğü belirlenmiştir. Bu sonuçlara benzer biçimde 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin SBDÖP’de en az önem verdiği değerlere ilişkin görüşlerinin incelendiği araştırmada da estetik, yardımseverlik, bilimsellik değerlerinin ön plana çıktığı belirlenmiştir (Tay, Durmaz & Şanal, 2013).

Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuca göre 2005 programında yer verildiği hâlde bazı değerlere 2018 programında dâhil edilmemesini katılımcıların çoğunluğu olumsuz bir durum olarak yorumlamışlardır. Bununla birlikte yeni eklenen değerler için ise öğretmen adaylarının çoğunluğunun olumlu görüş bildirdiği tespit edilmiştir. Hoşgörü ve misafirperverlik değerlerine 2018 programında yer verilmemesi konusunda katılımcıların çoğunluğunun olumsuz fikir beyan ettikleri ve bu kapsamda Türk kültürü, toplumsal huzur ve barışçıl bir nesil gibi ifadeleri sıklıkla vurguladıkları belirlenmiştir. Temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme değerlerinin 2018 programına alınmamasını olumsuz karşılayan adayların görüşlerinde ise günümüzde yaşanan küresel salgının büyük bir etkisinin olduğu söylenebilir. SBDÖP'ye sonradan eklenen tasarruf değeriyle ilgili görüşlerde ise doğal kaynakların hızlı tüketimi, artan israf, ekonomik iyileşme için tasarrufun gerekli olması gibi düşüncelerin, eşitlik değeriyle ilgili ise her birey için hak ve özgürlüklerin, ekonomik ve sosyal imkânların eşit olması düşüncelerinin etkili olduğu söylenebilir.

SBDÖP'de eksik görülen veya programa eklenmesi beklenen değerlerle ilgili tema kapsamında katılımcıların 23 farklı değer önerdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar tarafından en çok bahsedilen değerlerin ise sırasıyla temizlik, merhamet, nezaket, alçak gönüllülük, vefalı olmak ve sabır değerleri olduğu belirlenmiştir. Bu değerlerin yanı sıra fedakârlık, paylaşımcılık, hoşgörü, çevreye duyarlılık, diğer canlılara saygı, özsaygı, doğaya saygı, farklılıklara saygı, sadakat, iyi niyet, kıymet bilmek, özveri, misafirperverlik, cömertlik, sağduyu, tutumluluk ve doğa sevgisi değerleri katılımcılar tarafından SBDÖP'ye eklenmesi beklenen veya programda eksik görülen değerlerdir. Katılımcıların bu ifadelerinde temizlik, hoşgörü, misafirperverlik gibi 2005 programında olan fakat 2018 programında yer almayan değerlere vurgu yapmaları dikkat çekicidir. Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli (2014) tarafından değerler eğitime yönelik öğretmen görüşlerinin incelendiği araştırmada sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenleri, öğrencilerin temizlik ve sağlık konularında eksiklikleri olduğunu ifade etmiş ve dolayısıyla bu değerlerin öğrencilere daha iyi kazandırılması gerektiğini vurgulamışlardır. Bir diğer çalışma olan Çelikkaya ve Seyhan (2016) tarafından 8. sınıf öğrencileriyle yürütülen araştırmada, öğrenciler sosyal bilgiler programının ayırım yapmama, fikir özgürlüğü, çevreye önem verme, doğaya önem verme, hayatın kıymetini bilme ve iyilik değerleri kazandırması gerektiğini düşünmektedir. Lickona (1993) ise çalışmasında yetişkinlerin gençlere saygı, sorumluluk, güvenilirlik, adalet, şefkat ve erdem gibi değerleri doğrudan ve dolaylı olarak öğretmelerini hatta teşvik etmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Literatürde ulaşılan tüm bu sonuçlar bu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Araştırma sonuçlarından yola çıkarak program yapıcılara ve araştırmacılara birtakım öneriler sunulabilir. Buna göre çalışmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda ileride yapılacak olan ilgili öğretim programını geliştirme çalışmalarında öğretmen adaylarının değerlerle ilgili olan görüşlerinden uygun olanlarının dikkate alınması önerilebilir. Nitel yöntemin benimsendiği bu çalışmanın katılımcı grubunu öğretmen adayları oluşturmuştur. Bundan sonraki çalışmalarda daha zengin ve detaylı veriler elde edebilmek için farklı yöntemler benimsenip farklı çalışma gruplarıyla araştırmalar yürütülebilir.

Katkı Oranı Beyanı: Araştırmanın birinci yazarı araştırmanın kuramsal yapısının oluşturulması, verilerinin toplanması, analiz edilmesi ve sonuç-tartışma bölümlerinin

Yılar, M. B., & Karadağ, Y. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 2018 öğretim programındaki değerlere ilişkin hiyerarşileri, gerekçeleri ve önerileri.

yazımında katkı sağlamıştır. Araştırmanın ikinci yazarı araştırmanın yöntemi, verilerinin analizi, bulguların ele alınması ve sonuç-tartışma bölümlerin katkı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2011). Sosyal bilgilerde değerler ve öğretimi. B. Tay & A. Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (ss. 343-370). Pegem Akademi.
- Ayres, L. (2008). Thematic Coding and Analysis. In Given, L. M. (Eds.), *The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods* (pp. 867-868). Thousand Oaks, SAGE Publications.
- Balcı, A. F., & Yanpar-Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(1), 195-213. Erişim adresi: <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423907514.pdf>
- Barr, R., Barth, J. L., & Shermis, S. S. (1978). *The nature of social studies*. ETC Publications.
- Berkant, H. G., Efendioğlu, A., & Sürmeli, Z. (2014). Değerler eğitimine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages*, 9(5), 427-440.
- Buzelli, C.A. (1992) Young children's moral understanding: learning about right and wrong. *Young Children*, 47(6), 47-53.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (19. Baskı). Pegem Akademi.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Coombs-Richardson, R., & Homer T. (2005). A comparison of values rankings for selected American and Australian teachers. *Journal of Research in International Education*, 4(3), 263- 277. <https://doi.org/10.1177/1475240905057805>
- Çam, İ., Yılar, M. B., & Ünal, O. (2020). Son dönem Osmanlı ve güncel ders kitaplarında tasarruf değeri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 350-374. <https://doi.org/10.7822/omuefd.808799>
- Çelikkaya, T., & Filoğlu, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1541-1556.
- Çelikkaya, T., & Kürümlüoğlu, M. (2017). Veliler, öğrenciler ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin programdaki değerlere ilişkin değer hiyerarşileri, gerekçeleri ve önerileri. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(8), 243-264.
- Çelikkaya, T., & Seyhan, O. (2016). Değerlerin kazanılmasındaki etkili faktörler öğrenci görüşleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36), 167-192.
- Çiydem, E., & Kaymakçı, S. (2021). Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin yönelimi üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve İnsan*, 8(27), 179-207. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.818742>
- Dere, İ., & Yavuzay, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre okulda değerler eğitimi: Bir olgubilim çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 56, 61-91. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.607187>
- Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 255-286). Pegem Akademi Yayıncılık.

- Erden, M. (2004). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Ersoy, F., & Şahin, T. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1535-1558.
- Ezer, F., & Kınacı, M. K. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimine ve sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 346-365. <https://doi.org/10.17679/inuefd.547138>
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge journal of education*, 30(2), 169-202. <https://doi.org/10.1080/713657146>
- Kabapınar, Y. (2012). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem Akademi.
- Karatekin, K., Gençtürk, E., & Kılıçoğlu, G. (2013). Öğrenci, sosyal bilgiler öğretmen adayı ve öğretmenlerinin değer hiyerarşisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 411-459.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal bilgiler derslerindeki bazı değerlerin kazandırılmasına yönelik bir karakter eğitimi programının geliştirilmesi* (Tez No. 261973) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Lewis, S. V., Robinson, E. H., & Hays, B. G. (2011). Implementing an authentic character education curriculum. *Childhood Education*, 87(4), 227-231. <https://doi.org/10.1080/00094056.2011.10523183>
- Lickona, T. (1993). The return of character education. *Educational leadership*, 51(3), 6-11.
- Marušić, M., & Oikonomou, A. (2013). Value hierarchy of future subject teachers in Serbia in the context of Schwartz theory. *Zbornik Instituta za Pedagoška Istraživanja*, 45(2), 241-259.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (4th Edition). San Francisco: Jossey-Bass.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], (2006). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6.sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. MEB Yayınları.
- NCSS (1994). *Curriculum standards for social studies: Expectations of excellence*. Washington DC: National Council for the Social Studies.
- Öztürk-Demirbaş, Ç., & Çelikkaya, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının programdaki değerlere ilişkin algısal farkındalıkları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(9), 415-427. http://dx.doi.org/10.9761/JASSS_345
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S.B. Demir, Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. The Free Press.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek okul yaşam kalitesine sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir araştırma* (Tez No. 206423) [Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi-Adana]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Savage, T. V., & Armstrong, D. G. (2007). *Effective teaching in elementary social studies*. (6th ed.). New Jersey, Pearson & Merrill Prentice Hall.

Yılar, M. B., & Karadağ, Y. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 2018 öğretim programındaki değerlere ilişkin hiyerarşileri, gerekçeleri ve önerileri.

- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*, 25(1), 1-65.
- Taşdelen, A. (1998). *Üniversite öğrencilerinde ereksel ve araçsal değerler hiyerarşisi*. (Tez No. 72907) [Yükseklisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-İzmir]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tay, B. (2009). Prospective teachers' views concerning the values to teach in the course of social sciences. *Social and Behavioral Sciences*, 1, 1187-1191. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.214>
- Tay, B. (2013). The views of prospective social studies and classroom teachers about values and values education. *Educational Research and Reviews*, 8(9), 560-567. <https://doi.org/10.5897/ERR2012.1098>
- Tay, B., Durmaz, F. Z., & Şanal, M. (2013). Sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilerin değer ve değerler eğitime ilişkin görüşleri. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 67-93.
- Tay, B., & Yıldırım, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin veli görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1499-1542.
- Topkaya, Y. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşlerine ait nitel bir çalışma. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 637-652.
- Ulu-Kalın, Ö. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer hiyerarşisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(38), 29-44.
- Ünlü, İ., & Kaşkaya, A. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2656-2679.
- Veugelers, W., & Vedder, P. (2003). Values in teaching. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 9(4), 377-389. <https://doi.org/10.1080/1354060032000097262>
- Wilson, D. T., & Jantrania, S. (1994). Understanding the value of a relationship. *Asia-Australia Marketing Journal*, 2(1), 55-66. [https://doi.org/10.1016/S1320-1646\(94\)70278-1](https://doi.org/10.1016/S1320-1646(94)70278-1)
- Whitney, I. B. (1986). *The status of values education in the middle and junior high schools of Tennessee* (Doctoral dissertation). Tennessee State University, Tennessee.
- Yeşil, R., & Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.
- Yılar, M. B., & Tomal, N. (2018). Sosyal bilgiler dersi ve yenilenen ders öğretim programı. A. Uzunöz ve V. Aktepe (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleri-Cilt 2* içinde (s. 1-42). Pegem Akademi.
- Yıldırım, S. G., Becerikli, S., & Demirel, M. (2017). Farklı bakış açılarına göre sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi. *İlköğretim Online*, 16(4), 1575-1588.
- Yıldırım, T. (2018). Tarih öğretmen adaylarının programdaki değerlere ilişkin değer hiyerarşileri, gerekçeleri ve önerileri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 296-320.
- Yılmaz, K. (2008). *Eğitim yönetiminde değerler*. Pegem Akademi.
- Yılmaz, S. (2013). Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin öğretmen adayı görüşleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 645-680. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.611>

Extended Abstract

Purposes

The social studies course is one of the most important ones in helping the new generations gain the values that society attaches importance to. Therefore, many studies have been carried out in the field of social studies education, especially after the 2005 Social Studies Curriculum (SSC) was put into practice. On the other hand, it is noteworthy that studies addressing the views and value hierarchies of pre-service teachers in the field of social studies education, especially considering the 2018 program, are quite limited. Teachers must have gained the necessary competencies during undergraduate education to provide a successful value education. Hence, it is important to reveal; whether the pre-service teachers who received teacher education had familiarized the curriculum and values in the program; their value awareness and value hierarchies. Thus, by looking at the opinions of the pre-service teachers, one can have the opportunity to understand and interpret the teacher training process on values education. This study aimed to examine the opinions of social studies pre-service teachers on the values in the 2018 program and reveal their value hierarchies with their justifications. For this purpose, answers to the following questions were sought:

1. What are the five values that pre-service social studies teachers deem most important among the values in 2018 SSC?
2. What are the five values that pre-service social studies teachers deem the least important among the values in 2018 SSC?
3. How do pre-service social studies teachers evaluate the exclusion of the values of "tolerance, hospitality, cleanliness and emphasizing being healthy" from the 2018 SSC which were included in the 2005 program?
4. How do pre-service social studies teachers evaluate the inclusion of the values of "equality and savings" for the first time in the 2018 SSC?
5. What are the values that pre-service social studies teachers deem missing in the 2018 SSC?

Method

We used the basic qualitative research design, a design widely used in the field of education. The participant group consisted of pre-service social studies teachers who were studying at a state university's faculty of education in the Black Sea Region in the 2019-2020 academic year. We used criterion sampling, a purposeful sampling method, to determine the participant group. The criterion determined was to have taken the course of "Social Studies Curricula" and passed it successfully. According to this criterion, a total of 17 pre-service social studies teachers, 12 female and 5 males, participated in the study. The data were collected through interviews. The deductive thematic analysis approach was adopted in the analysis of the data obtained from the interviews.

Results and Discussion

The study aimed to examine the opinions of pre-service social studies teachers on the values in the social studies curriculum, and interviews were conducted with 17 prospective teachers. As a result of the findings obtained, the research results were presented in four main sections: Five Values Deemed Most Important in SSC, Five

Values Deemed Least Important in SSC, Opinions on Values Not Included and Newly Added in SSC, Opinions on the Values Deemed Missing in SSC.

Within the scope of the Five Values Deemed Most Important in SSC, the study revealed that the participants gave importance to values of respect, justice, patriotism, responsibility and honesty. They also emphasized values of giving importance to family unity, love, equality, freedom, solidarity, independence, diligence, benevolence, savings and sensitivity. On the other hand, the participants did not mention under this theme values of peace, scientificity and aesthetics among the five values deemed most important.

Aesthetics, benevolence, savings, solidarity and scientificity have been determined as the Five Values Deemed Least Important in SSC by the participants. Moreover, the participants deemed values of diligence, equality, freedom, sensitivity, peace, independence, justice, love, giving importance to family unity and honesty less important than others. Additionally, none of the participants mentioned values of respect, responsibility and patriotism among the values deemed the least important.

Within the scope of the Opinions on Values Not Included and Newly Added in SSC, the majority of the participants negatively evaluated the omission of the values of tolerance, hospitality, cleanliness and emphasizing being healthy from the curriculum of the 2018 social studies course. On the other hand, the majority positively evaluated the addition of equality and savings.

Considering the Opinions on the Values Deemed Missing in SSC, the participants suggested 23 different values. The most frequently mentioned values were cleanliness, compassion, kindness, humility, loyalty and patience, respectively. Additionally, values of altruism, sharing, tolerance, environmental awareness, respect for other living beings, self-respect, respect for nature, respect for differences, loyalty, goodwill, appreciation, self-sacrifice, hospitality, generosity, common sense, frugality and love of nature were expected to be added to or deemed missing in the curriculum.

Etik Kurul Belgesi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu, Karar Tarihi: 25.12.2020, Toplantı Sayısı: 11, Karar Sayısı: 2020-810